

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) עיין מדרש שוה"ט ההלים פ"ה, (ב) פסחים ד"א (א) [לעיל ד': לעיל ג' ז"מ כת' [ועיי'ש תורה"א ט"ו יוסף, (ד) לעיל ד': ג, (ה) לקמן טו'; (ו) ההלים לג, (ז) עיי' ירמיה ה כב, (ח) ט, (ט) פ"ד ג-ה, (י) ירושלמי ברכות פ"ד ה"א ועיין פסחים פו'; (ק) קידושין דף סט, (ל) פסחים נד, (מ) לקמן יב, (נ) סנהדרין דף יג, (ס) מגילה ד ע"א.

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר עד לא עשה אלק וחולות א"י שותה תחילה כו' על פני ארץ וגו' א"י משקה אותה הקב"ה צננמו וכו' מתמלאת וכו' על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגבן את הגנינה: (ב) רש"י ד"ה ד"ה צננימו כו' כמכניס מים גנאל ונתנם צלולות כו' ואומר לים מה"ד שותה תחלה שם יורדין הגשמים תחלה כך שמעתי ומה"ד מתמצית משיורי מים שנשאר צננים כו' א"י מה"ד תשתה כו': (ג) ד"ה ה"ג שקול כו' הכשרת. י"ב ולהכי נקט ר"ש ולא נקט ש"ץ דש"ץ הלא והלא כתיב: (ד) ד"ה ונהר יולא מעדן כלומר סימן לדבר כו' דכתיב קרא ונהר יולא מעדן תחילה להשקות את הן: (ה) ד"ה תנא כו' את הן הס"ד והח"כ מה"ד גן לפני כל העולם טלו כגון"ל עין לעולם: (ו) ד"ה נקטינן דהכי הוא דהצדא צלל בלא מיטרא דטועני כו' הד"ל:

גליון הש"ס

[מנח"י מתני' צננה פרט. ע' חס"י ר"ה דף כג ע"ב ד"ה כמה וכו']:

ליקוטי רש"י

[נדפס בדף ט:]

הגהות וצינונים

(א) [כלומר נכשרין ומתמלקין. ערוך] (גליון), ובדק"ס כתב דצ"ל כהני' בכתי"י ובדפו"ר הכשרת [ובן דרך הגמ' להתחיל בין ה' לח' עיי' ברכות לה ע"א קדש הלולים אחלה הדר וכו' ועיי"ש בגליון הש"ס], ועיין חוסי' ומהרש"א בחי"א: (ב) [פני תרי וקב והיינו חצי סאה. ערוך] (גליון): (ג) [כלומר מוטב שהיה מטר הרבה מהיות חורב בלי מטר. ערוך] (גליון): (ד) [פני גאון כאשר כתיב נשיא בית אב תרגמו רב בית אבא זה ראש בית אב. ערוך ערך רשבא אן] (גליון): (ה) צ"ל הכשרת, וכ"ה בדפו"ר (דק"ס), עיי' אות א: (ו) תיבות "כמו אין שורין דיו וכו'" ליתא ברש"י שבע"י, ולפ"י כוונת רש"י "לשון השרה" הוא אכן "כדודיש ליה רבי יהושע לעיל" וכמו שפי' רש"י שם בד"ה חשרת דהיינו מלשון משיורין ולא מלשון שרייה, ועי' מהרש"א (ע"פ באה"מ עיי"ש): (ז) [אולי צ"ל שהוא הרחוק ביותר [כלומר הנהר המרוחק ביותר שמימיו מתרבים מגשמי א"י, עיין נדרים מ ע"א וברש"י שם ד"ה סהדא רבה פרת], ועיי' מאירי: (ח) ובנוסחאות דירן כתוב **נישבין** ועיין בערוך ערך רשבא ב (גליון) ועיי' רש"י חולין קטז ע"א ד"ה ורשבא ובגליון שם: (ט) [ה"א והנקודות מיותרות: (י) בדפו"ר מתקשרים, ועיין מהרש"א בח"א (ורש"י בשמואל שם): (כ) נדצ"ל שותים אותם ולבסוף הם מתמלקים בעבים (באה"מ): (ל) גי' הר"ח הפוכה מהגי' שבגמ' לפנינו. ועיין יעב"ץ: (מ) צ"ל כולו בין עין לעולם (דבש תמר, ממ"ע עיי"ש) וכ"ה בהג' הב"ח דפו"ר, ומגיה נוסח דפו"ר ברש"י שאתא "בין עין לגן" (ועיי' מהרש"א ובדק"ס):

בברייתו ש"ל עולם. כתיב שהיה כל העולם שטוף צננים והקצ"ה כינסן צמקום אחד כמננים מים גנאל (ג) שנתנם צלולות דכתיב' נותן צלולות תהומות שם חול גצולו ואומר לים": משיורי תמצית. מה שנשאר צננים אחר שמייט': ע"י פני ארץ. א"י: בתחילה

שותה. שם יורדין הגשמים תחילה

כך שמעתי: חשרת מים וחשבת מים. שני מקראות הן חד צתהלים ומד בשמואל צידצר דוד: ה"ג שקול' כף ושדי אריש. כלומר קח כף שנמלת חשכת וזרפו עם מלת חשרת וקרי ציה (ג) חכשרת"ל שממתקין ומכשרין צננים: חשוך ענני פוגאין מימודה. והיינו דכתיב חשכת מים: נהור ענני. כשהטען קלים זעירן מימיהי ומכלל חשוך סגיאין אתה למד אצל נהור זעירין וחשרת לשון השרה כמו אין שורין דיו (שם דף פ': כו')¹ כדדריש ליה רבי יהושע לעיל"ל אצל חשכת מיצעני ליה להכי ולהכי: במאמר הן תליון. אינן נמות על שם דבר אלא מכינסות ועומדות כמין צריכה ותליות צמאמרו של הקצ"ה: ופירותיהן מי גשמים. משום ליסנא דקרא נקט הכי משום דכתיב מפרי מעשין תשבע הארץ ופירותיהם כלומר מזיעת המים שאין נחסרין כלום דכתיב (הלים סה) פלג אלהים מלא מים כל שעה והקצן קיימת ופירותיהן מי גשמים וכן מפורש צנראשית רבה"ט): ונהר יוצא מעדן. (ז) סימן לדבר שגן עדן שותה מן הגשמים תחילה דכתיב ונהר יולא מעדן להשקות את הן וגו': תנא מתמצית בית כור. כלי שמשקין צמימיו צית כור יכולין להשקות בתמליחו שיעור זריעת תרקב שהוא אחד מששים צצית כור והכי נמי טולם אחד מששים צגן עדן ודי לו בתמלית העננים המשקין את הן. (ה) גן לפני כל העולם כולו כעדן לגן: נמצא כ"ל העולם ככיסוי קדרה. הקטן כנגד הקדשה: שובגת ע"ל מים רבים. רבת אלוות בלא קלף אמת נלעך: שרבו אוצרותיה. שקט עושר: מים רבים. שמשקין עדומיהן דצצל עמוקה מכל הארצות" וגשמים מטפטפין ויורדין שם: עתירה בב". עשירה היא צלל שקולרין צה תצואה צלא מטר שאין צריכים לגשמים: נקטינן. דהכי (י) חלדא צלל צלא מיטרא: דטובעני. היא מקום מלוה ורקק: ו"לא יובשני. שאינה יבשה: מתני' בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים (וכו') רבן גמליאל אומר בשבעה בו בט"ו יום אחר ההג.

כלומר בשבעה צמרחשון הוא ט"ו אחר החג: כדי שייגיע האחרון. כלומר קודם צילת מים לנהר פרת שהוא רחוק יותר"ל: גמ' יבגו"ה ששים. וצוילה אין שואלין עד ששים צתקופה לפי שהוא מקום נמוך ואין צריכים מטר כל כך: מכי מעיילי ציבי לבי טבות רישבא. משעה שמניסין עלים לאומר לצורך ימות הגשמים שכן היו נוהגין לפי שהיו יודעין שזמן גשמים הוא משם ואינך ולא היו יכולין לחטוב עלים ציער: **רישבא. צייד עופות כמו אין פורשין רשעים**² ליונים (צ"ק דף עט:): טעות שם אדם: כלפני ס'. ולא מדכרינן: כלאחר ס'. ומדכרינן: עי"ל' **בעו מים**. העומדים צהרים צריכין יותר מים מפני שהגשמים מתגלגלים ויורדין למטה: **תתאי לא בעו מים**. שממכנסין כל מימי ההרים לצקעה ה"נ רצ שהיה מאריך ישראל כדאמרין צעלמא (גיטין דף ג.) מכי אחא רצ לצלל וארץ ישראל צצוהה מכל הארצות" משום הכי אמר כלאחר ששים וצצל צוילה מתוך שאין צריכין לגשמים אין שואלין עד ס' לתקופת תשרי וכן אנו נוהגים שכל מנהגינו אחר צני צצל: **מתני' הגיע שבעה עשר וכו'**. לוכלין ושותין שמחשיכה שאין לוכלין מצעדו יום כיום הכפורים ותשעה בצל"ל: גמ' מאי קמ"ל. האו דקאמר שני וחמישי ושני: **תנינא**. צפירקין דלקמן (דף טו:): אין גוזרין תענית כו' שלא להפקיע את השערים שאם היו מתמליין להתענות בחמישי היו קוין למוצאי התענית שתי סעודות גדולות אחד לתענית ואחד לשבת וכסצור המוכר שרעצ צל לעולם ואחי לאפקיעי שערים: אפקועי. מצטל שיעור מדה הראשונה וממעטה: אבל יחידים לא. שלש תעניות שהיחדין עושין קודם לצצור אינן זקוקין להתמלי צשני דליכא אפקעת שערים משום יחידים לחודייהו והללו ג' תעניות יחידים אינן צכלל י"ג תעניות דלצצור"ל מדע דקא חשיב צמתני' שלש ושלש וטצט: ומפסיקין בראשי חדשים. שאם חל ר"ח צשני וצתמישי לאחר שהתמלין להתענות פוסקין תעניתם:³ וכן

כתרקב לפני כור תרקב תרי וקב דהיינו ג' קבין. כור ל' סאין ותרקב חצי סאה נמצא תרקב אחד מששים כבור וכל העולם אחד מששים בגן עדן: דהצדא בלא מטרא כלומר שקוצרת בלא מטר כלומר שאינה צריכה מטר שיושבת בין ביצעי המים. ע"א אצדא: טובעני ולא יובשני כלומר מיתרמי שטובעין הורעים אבל לעולם אין מתייבשין: ר"ג אומר בשבעה בו בחמשה עשר יום אחר החג כלומר דו' במרחשון הוא ט"ו אחר החג כדי שייגיע האחרון כו' קודם הגשמים: ובגולה אין שואלין את הגשמים עד ששים בתקופה. לפי שהן במקום נמוך ואין צריכין למטר כל כך: ציבי דטבות רישבא. דהנה עשיר והיו עצים שלו מונחים ליכב בשרה עד שיכנסם במרחשון: כלפני ששים. ואין שואלין בו: או כלאחר ששים. ושואלין בו: עילאי בעו מיא רב דהוא מא"י בעי מים בששים. תתאי לא בעי מיא שובכין

מאימתי פרק ראשון תענית

קרי ביה הכשרת. פי' הטל הכ"ף מן חשכת ושדי עם חשרת ויהיה חשכרת כלומר שהמים צנננים מתכשרים"ל שהעננים שותים לצקוף"ל הם ממתקים צננים: **טובעני ו"א יובשני**. פי' מוטצז להיות צלרך שהיא למה מכשהיא יבשה:

הלכתא יום ס' כלאחר ס'.

וכן עמא דבר ויוס תקופה מתמיל"ל: **אין** גוזרין תענית ע"ל הצבור בתחילה בחמישי ש"א להפקיע השערים. פי' שע"י שעשו הצצור תענית יקנו מזון של תמישי ושל שבת וכסצורים העס יוקר היא ויפקיעו השערים:

אזיחו

ע"ל פני ארץ וגו' **א"י שותה תחילה** וכל העולם כולו לבסוף שנאמר הנותן מטר על פני ארץ וגו' משל לאדם שמגב"ל את הגבינה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת אמר מר ממתקין הן בעבים מגליה דא"ר יצחק בר יוסף א"ר יוחנן כתיב"ל חשכת מים עבי שחקים וכתיב"ל חשרת מים עבי שחקים שקול כף ושדי אריש **וקרי ביה חכשרת**⁴ ור' יהושע בהני קראי מאי דריש בהו סבר לה כי הא דכי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא"ל נהור ענני זעירין מוהי חשוך ענני סגיין מוהי כמאן אזלא הא דתניא מים העליונים במאמר הם תלויים ופירותיהן מי גשמים שנאמר"ל מפרי מעשך תשבע הארץ כמאן כר' יהושע ור' אליעזר ההוא במעשה ידיו של הקב"ה הוא דכתיב אריב"ל כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר"ל ונהר יוצא מעדן וגו' תנא מתמצית בית כור שותה תרקב"ל: ת"ר"ל ארץ מצרים הויה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה והוא אחד מששים בבוש וכוש אחד מששים בעולם ועולם א' מששים בגן וגן אחד מששים לעדן ועדן אחד מס' לגיהנם נמצא כל העולם כולו ככיסוי קדרה לגיהנם וי"א גיהנם אין לה שיעור וי"א עדן אין לה שיעור א"ר אושעיא מאי דכתיב"ל שוכנת על מים רבים רבת אוצרות מי גרם לבבל שיהו אוצרותיה מליאות בר הוי אומר מפני ששוכנת על מים רבים אמר רב עתירה בבל דהצדא בלא מיטרא אמר אביי נקטינן טובעני ולא יובשני"ל:

מתני'⁵ בג' במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר"ל בשבעה בו ט"ו יום אחר החג כדי שייגיע אחרון שבישראל"ל צננה פרת: **גמ'**⁶ א"ר אלעזר הלכה כרבן גמליאל תניא חנניה אומר"ל **ובגולה עד ששים בתקופה** אמר רב הונא בר חייא אמר שמואל הלכה כחנניה איני והא בעו מיניה משמואל מאימת מדכרינן ותן טל ומטר אמר להו מכי מעיילי ציבי לבי טבות רישבא"ל דילכא אידי ואידי חד שיעורא הוא איבעיא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ת"ש רב אמר יום ששים כלאחר ששים ושמואל אמר יום ששים כלפני ששים א"ר נחמן בר יצחק **ויסימנך עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא** אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים: **מתני'**⁷ הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין ג' תעניות אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה"ל הגיע ר"ח כסליו ולא ירדו גשמים ב"ד גזרין שלש תעניות על הצבור אוכלין ושותין משחשיכה ומותרין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה: **גמ'**⁸ מאן יחידים אמר רב הונא רבנן ואמר רב הונא יחידים מתענין שלשה תעניות שני וחמישי ושני מאי קמשמע לן תנינא"ל אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע את השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני מהו דתימא הני מיזי צבור אבל יחיד לא קמשמע לן תניא נמי הכי כשהתחילו היחידים להתענות מתענין שני וחמישי ושני 'ומפסיקין בראשי חדשים ובימים

כלומר קודם צילת מים לנהר פרת שהוא רחוק יותר"ל: **גמ' יבגו"ה ששים**. וצוילה אין שואלין עד ששים צתקופה לפי שהוא מקום נמוך ואין צריכים מטר כל כך: מכי מעיילי ציבי לבי טבות רישבא. משעה שמניסין עלים לאומר לצורך ימות הגשמים שכן היו נוהגין לפי שהיו יודעין שזמן גשמים הוא משם ואינך ולא היו יכולין לחטוב עלים ציער: **רישבא. צייד עופות כמו אין פורשין רשעים**⁹ ליונים (צ"ק דף עט:): טעות שם אדם: כלפני ס'. ולא מדכרינן: כלאחר ס'. ומדכרינן: עי"ל' **בעו מים**. העומדים צהרים צריכין יותר מים מפני שהגשמים מתגלגלים ויורדין למטה: **תתאי לא בעו מים**. שממכנסין כל מימי ההרים לצקעה ה"נ רצ שהיה מאריך ישראל כדאמרין צעלמא (גיטין דף ג.) מכי אחא רצ לצלל וארץ ישראל צצוהה מכל הארצות" משום הכי אמר כלאחר ששים וצצל צוילה מתוך שאין צריכין לגשמים אין שואלין עד ס' לתקופת תשרי וכן אנו נוהגים שכל מנהגינו אחר צני צצל: **מתני' הגיע שבעה עשר וכו'**. לוכלין ושותין שמחשיכה שאין לוכלין מצעדו יום כיום הכפורים ותשעה בצל"ל: **גמ'**¹⁰ מאי קמ"ל. האו דקאמר שני וחמישי ושני: **תנינא**. צפירקין דלקמן (דף טו:): אין גוזרין תענית כו' שלא להפקיע את השערים שאם היו מתמליין להתענות בחמישי היו קוין למוצאי התענית שתי סעודות גדולות אחד לתענית ואחד לשבת וכסצור המוכר שרעצ צל לעולם ואחי לאפקיעי שערים: אפקועי. מצטל שיעור מדה הראשונה וממעטה: אבל יחידים לא. שלש תעניות שהיחדין עושין קודם לצצור אינן זקוקין להתמלי צשני דליכא אפקעת שערים משום יחידים לחודייהו והללו ג' תעניות יחידים אינן צכלל י"ג תעניות דלצצור"ל מדע דקא חשיב צמתני' שלש ושלש וטצט: ומפסיקין בראשי חדשים. שאם חל ר"ח צשני וצתמישי לאחר שהתמלין להתענות פוסקין תעניתם:¹¹ וכן

כתרקב לפני כור תרקב תרי וקב דהיינו ג' קבין. כור ל' סאין ותרקב חצי סאה נמצא תרקב אחד מששים כבור וכל העולם אחד מששים בגן עדן: דהצדא בלא מטרא כלומר שקוצרת בלא מטר כלומר שאינה צריכה מטר שיושבת בין ביצעי המים. ע"א אצדא: טובעני ולא יובשני כלומר מיתרמי שטובעין הורעים אבל לעולם אין מתייבשין: ר"ג אומר בשבעה בו בחמשה עשר יום אחר החג כלומר דו' במרחשון הוא ט"ו אחר החג כדי שייגיע האחרון כו' קודם הגשמים: ובגולה אין שואלין את הגשמים עד ששים בתקופה. לפי שהן במקום נמוך ואין צריכין למטר כל כך: ציבי דטבות רישבא. דהנה עשיר והיו עצים שלו מונחים ליכב בשרה עד שיכנסם במרחשון: כלפני ששים. ואין שואלין בו: או כלאחר ששים. ושואלין בו: עילאי בעו מיא רב דהוא מא"י בעי מים בששים. תתאי לא בעי מיא שובכין

כיהו"כ וכתשעה באב: שלא להפקיע את השערים. דבני כפרים הבאים ליום הכניסה מספקים מים ומזון לאחיהן"ל

י.

עין משפט
נר מצוה

כו א ב ג מיי פ"ב מהלכות תפלה הלכה טז סמג ענין יט טור ש"ע א"ח סי' קף סעף א': כו ד ה מיי פ"ג מהל' תענית הלכה א והלכה ג טוש"ע א"ח סי' תקעה סעף א' ז: כח ו מיי שם פ"א הלכה ה טוש"ע א"ח סי' תקעג סעף א': ככו ז מיי שם הלכה ט ופ"ג הלכה י וטוש"ע שם סי' תקעה סעף ז:

רבינו חננאל

מתני' בג' מרחשון שואלין הגשמים ר"ג אומר (בשמונה) [בשבעה] בו. א"ר אלעזר הלכה כר"ג. תנא חנניה אומר ובגולה עד ס' יום בתקופה. אמר שמואל הלכתא כחנניה. וזמן הנסנת צערי דבי טיבות רישבא מן השנה הוה ס' בתקופה. ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' ואינו שואל או כלאחר ס' וישאל. רב אמר כלפני ס' וישמואל אמר כלאחר ס' וסימנך עילאי בעי מיא תתאי לא בעו מיא. פי' נהרעא אתריה דשמואל והיא גבוהה הון מבקשים מים. וסורא אתריה דרב והיא גלבי נהרעא תתאה. הון אינן מבקשין מים כלומר כיון שהן תחתין נקין המים בהן ומתקיימין אצלם. אמר רב פפא הלכתא יום ס' כלאחר ס': מתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים. ואוקים רב הונא להני יחידים רבנן ומתענין ב' וז' וכו'. ומפסיקין בריח וכו"ט

תורה אור השלם

א) עד לא עשה ארץ והוצות וראש עפרות

תפיל: [משל' ה, כן]

ב) הנותן מטר על פני ארץ ושלח מים על פני

הוצות: [אויב' ה, י]

ג) ישת חשך סבירי קביכותיו סבתו חשכת מים עבי שחקים:

[ההלים יח, יב]

ד) וישת חשך סביבותיו סבות חשרת מים עבי שחקים: [שמואל ב' כב, יב]

ה) משקת הרים מעלייתיו מפרץ מעשך

תשבע הארץ:

[ההלים ד, יג]

ו) ונהר יצא מעדן להשקות את הארץ ומשם יפרד ונהר לאפקעה ראשים:

[בראשית ב, י'

ז) שכן על מים רבים רבת אוצרת בא קצף

אמות בצעך: [ירמיה טא, יא]

רבינו גרשום

כמאן כר' יהושע דאמר ממים העליונים דאם. כמאן כר' אליעזר האר. מן הארץ עולה מטר. מתמצית כור שותה תרקב. מתמצית גן עדן שותה כל העולם דכל העולם לגבי גן עדן

[illegible]

גמ' המהלך בדרך אל
יאהל בז' עי' מג"ס סי'
קי ס"ק י:

(א) וַיֵּרָא יַעֲקֹב בִּי יֵשׁ
שׁוֹכֵר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב לִבְנָיו לֵמָּה
תִּתְּאוּ: (בראשית מב, א)
(ב) וַיִּשְׁלַח אֶת אֲחִיו
וַיָּלְכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵל
תִּרְגְּזוּ בְּדֶרֶךְ:
(בראשית מה, כד)

(ד) הפקר אור והאנשים
שלחי המה וחמריהם:
[בראשית מד ג]

וביו"ט הכתובים במגלת
תשנ"ח: ת"ר לא יאמר

פ' זה אני ראוי לך
 אלא כל התלמידים ראוך
 נכון. יאזוהו חזק
 שראוי למנותו פרס על
 הצבור. ואזוהו תלמיד
 שישאלוהו אותו הלה
 כל מקום ואומרים, ה
 כלום מקום כלומר
 מקום מן התלמוד. וא
 במס' דכלה. שמתעסק
 בה כל תלמיד חכם
 שרצונו לשנותה חזק
 על אור תורה על
 ההרצה לעשות עצמו
 יחיד עושה שירה
 תלמידות
 עושין דבר' ר' שבעון
 אלעזר. רשב"א רב
 על שבעה ימים ויש
 דבר על עשרה עשר
 ימים וי' אומר
 עשרה ודבר לטוב. שאינו
 שבעה על התענית אלא
 עשרה וז' מ"ד הר
 שדחה ממנה
 החולה ונתתם על צער
 וצרה ועברה
 ומשלם ויחיד המקום
 משתעני למקום אלא
 מתעני דבר. זה שאמר
 יוסף לאחיו לא תגזו
 על אלהיך
 אלא תתעני
 בדבר הלה שכל חתנ
 עברה דרך ואיקרא
 לעינו אבל בממס' א

תורה ראויין לישורף
שנאמר ויהי המה
הולכים הלוך ודבר והנה
רכב אש וסוסי אש
ויפרידו בין שניהם.
במתניתא תנא אל
תססיעו ססיעה גסה

מַעֲדָא דְּרַב חִנְיָה עוֹלָם מֵחַסְדֵּי הַשָּׁמַיִם
מְצֻיָּא. פֿי אַם יאַכֵּל הָרֶבֶךְ הַזֶּה
שְׂנֵאמֶר בְּרֵעַב פֶּדָּה מִמֶּת. אִסּוּר לֵאמֹר
אָדָם לַעֲזֹר עֲצָמוֹ עִם הַצָּבוֹר שְׂבוּמָה
פְּלוּגִי שְׂפִירֵשׁ מִן הַצָּבוֹר אֵל יִרְאֵה מִן
עִם הַצָּבוֹר שְׂנֵאמֶר וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים
תֵּאמֹר מִי מַעֲיֵד כֹּה. אֲבִנִי בֵיתוֹ שֶׁ

וְכֵן צִמְּנוּ מִצִּיּוֹן הַכְּתוּבִים שֶׁ
מְסוּבָּה כָּל כֹּךְ כִּימִידִים לְלוֹמַר אֵלֵינוּ
לֹא בָּהֶם הַדְּרוּשָׁה לְעִשְׂוֹת עֲצוּמֵי יִירוּשָׁלַיִם
הַרְיוֹם וְהָיָה (אֲבוֹת פ"ג מִשְׁנָה י')

ובימים טובים הכתובין במגילת תענית תנו
רבנן אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי
להיות יחיד אלא * כל תלמידי חכמים יחידים^ט
אי זהו יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי
למנותו פרנס על הצבור תלמיד^י כל
ששואלין אותו דבר הלכה בלמודו ואומר
ואפילו במסכתא כדלה^{יא} תנו רבנן לא כל
הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד
עושה דברי ר' מאיר רבי יוסי^{יב} אומר עושה
זכור לטוב לפי שאין שבח הוא לו אלא צער
הוא לו תניא אידך לא^{יג} כל הרוצה לעשות
עצמו יחיד עושה תלמיד עושה דברי רבי
שמעון בן אלעזר רבן שמעון בן גמליאל
אומר כמה דברים אמורים בדבר של שבח
אבל בדבר של צער עושה זכור לטוב שאין
שבח הוא לו אלא צער הוא לו י^{יד} ת"ר מי
שהיה מתענה על הצרה ועברה על החולה
ונתרפא הרי זה מתענה ומשלים י^{טו} ההולך
ממקום שאין מתענין למקום שמתענין הרי

ואכל מלחמתי הרי זה מלחמתי ומשלם שבה
ואכל ושתה אל יתראה בפני העבד ואל
ינהיג עידינו בשנאמר ^א ויאמר יעקב
לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו אל
תראו עצמכם כשאתם שבעין לא בפני עשו
ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם

אֶל תִּרְגְּמוּ בְּדֶרֶךְ אֲמֹר רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר לָהֶם
יוֹסֵף לֵאחָיו אֵל תִּתְּעַסְקוּ בְּדֶבֶר הַלֵּכָה שְׂמֹא
תִּרְגְּמוּ עֲלֵיכֶם הֶדְרֵךְ אֵינִי וְהָאִמֹר ר' אֱלֵעָזָר
בֶּר בִּרְכִּיהָ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׂמֵהֶלְכִים
בְּדֶרֶךְ וְאֵין בִּינְיָן דְּבִרֵּי תוֹרָה רָאוּיִן לִישְׁרָף
שְׁנֵאֲמַר וַיְהִי חֲמָה הוֹלְכִים (הוֹלֵךְ) וְדָבָר
וְהָנָה רַבֵּב אִשׁ וּסְסִי אִשׁ וַיִּפְרְדּוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם
טַעֲמָא דְּאִיכָא דִּיבּוֹר הָא לִיכָא דִּיבּוֹר רָאוּיִן
לִישְׁרָף לֹא קִשְׁיָא הָא לְמִיגַרָּם הָא לְעִיּוּנִי
בְּמַתְנִיתָא תִּנָּא אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה
וְהַכְּנִיסוּ חֲמָה לְעִיר אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה
דְּאִמֹר מִר' פְּסִיעָה גַּסָּה נּוֹטֶלֶת אֶחָד מִחֲמֹשׁ
מֵאוֹת מִמֹּאֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם וְהַכְּנִיסוּ חֲמָה
לְעִיר כְּדֶרֶךְ יְהוּדָה אֲמַר רַב דְּאִמֹר רַב יְהוּדָה
אֲמַר רַב לְעוֹלָם יֵצֵא אָדָם כְּכִי טוֹב וַיְכַנֵּם כְּכִי
טוֹב שְׁנֵאֲמַר הִבְקֵר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שִׁלְחוּ
אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַבִּי חִיָּא הִמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ
אֵל יֹאכֵל יוֹתֵר מִשְׁנֵי רַעֲבֹן מֵאֵי טַעֲמָא
הִכָּא תִּרְגְּמוּ מִשּׁוּם מַעֲיִינָא בְּמַעֲרַבָא
אֲמַרִי מִשּׁוּם מִזּוּנֵי מֵאֵי בִּינְיָהּ אִיכָא בִּינְיָהּ
דִּיתִּיב

אֶלֶּם מִלְמַל דְּרַב יְהוּדָה סְבָרָא הוּא
שְׂאוּבָא בְּשְׁנֵי רַעְבוּן. לֵאמֹר לִי
בְּשְׁנֵי רַעְבוּן: (הַבָּא 3). תְּלִמְדֻד

הבא וכל הא לן והא להו^ו צבבל

[illegible]

נתינת: תלמיד אני. ואני
תחילי חטעני עס היחידים:
ענינים: עושה. נדראה מגפי
הבצירות טחם הימנו כו':
התלמידים עישן ענין
לעיל שכל התלמידים
ואין זהם משום גבות
יורי יאמר ב"א אדם.
אין תלמיד עושה ענין
ענינות וחזר לנווד לעזר
לא גבות. לישנא אחרינא
כל הרעה לעשות ענינו
תלמיד עושה כלומר ולא
נני לעשות תלמיד
ומי נבדח? תלמיד בחלונו

(א) רש"י ד"ה לפי
כאם יח שחור
(מובחרים) ברבר
הכלב: (ב) ד"ה
הרמז: בבבלי (ג)
זה נכלל בו (ד)
משום שחור שחור
לחור
(ה) תוס' ד"ה לחור
פרט על החבור ואיזה
לחור בו שחור
פרט הכלב כ"ל וחסר
לחור פרט נחמה
(ו) באידי כל שחור
אחר פרט הכלב ואיזה
אחור

ה בפניהן. שנראה כחתן

שָׁלוֹם מִכֵּן הַדָּבָר: אֵל

[illegible]

אין ארץ ישראל, אלא אין ארץ ישראל.

י. שמואל (א) אין לו נאכטיג:
דמיז
המחן צוויי השבת אבל שטערנדיג שבת שבת
דער לעצטער לילוי חמשי ולשבת. **משפיקין בראש חודש**
לא לתענוגה בתוך: אלא יאמר **תמיז** [אין איין יאר] ו
לעיל טוב: אפילו במשכיל בענין גילוי חמשה ב
תוך חתן קדוש שיש בילה הראשון. **שם** שני חמשה ו
ליום שנתנין עליו יאמר מקום שיהי לשם חמשה מקום
מש. ערדנין. על יאמר מקום שאתכלתן כל שהורא
הוראה אתכם שאתם חולקין בזה דבר הלכה כח ולמיכאל

קרי מטר שהוא גשם וגבי חוצות שהוא חוץ לארץ שני קרא בדיבוריה וקרי מים ושולח מים על פני חוצות, שמע מינה דארץ ישראל שותה מעיקר הגשם וחוץ לארץ מן התמצית דעיקר הוא דקרי גשם ולא התמצית, ותנא הכי קאמר ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית אלמא תמצית לאו מי גשמים קרי להו.

ותדע דהכי הוא דהאי תמצית לאו אארץ ישראל קאי דהא אמר בסמוך כל העולם כולו מתמצית גן עדן הוא שותה משום תמצית בית כור שותה תרקב שהוא חלק ששים מבית כור, והכי נמי כל העולם הוא אחד מס' לגן, אלמא תמצית הוא אחד מששים מן הכל הוא ואיך אפשר שארץ ישראל שהוא חלק קטן מן העולם שמתמצית ידיה ישתה כל העולם דהיינו תמצית תמצית דגן עדן כלפי לייא, אלא ודאי כדפרישית דגן עדן וארץ ישראל כל אחד שותה מאוצר בפני עצמה ומתמצית גן עדן שותה כל העולם לבד מארץ ישראל, ואפשר שארץ ישראל שותה מאוצר שלו עם תמציתו, או אפשר שתמציתו נמי נחלק לחלק אחד מששים שכנגדו בחוץ לארץ ששותה מן התמצית ההוא. והא דאמר ארץ ישראל שותה תחילה היינו מן האוצר שלו ואחר כך כל העולם היינו מתמצית גן עדן, מיהו מדקאמר בסמוך כל העולם כולו אחד מששים בגן וקאמר מתמצית בית כור שותה תרקב ואי ארץ ישראל אינו שותה מן הגן אין החשבון מכונן שיהא עולם אחד מששים בגן שהרי ארץ ישראל הוא גם כן מן העולם בכללו הוא יותר מחלק ששים מן הגן, ומיהו כיון דארץ ישראל הוא חלק קטן נגד כל

לצד מערב, קמ"ל עד לא עשה ארץ וחווצות שלא התחיל מתיחת חוץ לארץ לצד מזרח עד שנגמר מתיחת כל ארץ ישראל לצד מערב, ואחר כך התחיל מתיחת חוץ לארץ מן הירדן ואילך:

אריץ ישראל משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם כולו על ידי שליח. ולפי

זה צריך לומר הא דאמרינן לעיל דמפתח של גשמים לא נמסר לשליח היינו דוקא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, דהא התם נפקא ליה דלא נמסר לשליח מדכתיב יפתח ה' ולא שליח, הא סיפא דקרא כתיב לתת מטר ארצך דהיינו ארץ ישראל דוקא [קב].

אריץ ישראל שותה תחילה.

קשה לי היינו רישא דקאמר

ארץ ישראל שותה מי גשמים

וכל העולם כולו מתמצית, והיינו משום דארץ

ישראל שותה תחילה נמצא הנשאר לכל העולם

כולו כדמוכח בסמוך דקאמר כל העולם כולו

מתמצית גן עדן הוא שותה שנאמר ונהר יוצא

מעדן, פירוש מדגן שותה תחילה תמצית

הנשאר הוא לכל העולם [קא]. ונראה לי הא

דקאמר כל העולם כולו מתמצית לאו אתמצית

דארץ ישראל קאי לאחר שתייתה אלא אתמצית

גן עדן קאי ששותה כל העולם, אבל ארץ

ישראל שותה מי גשמים בפני עצמן כמו גן

עדן, וקרא דנהר יוצא מעדן וגו' אכל העולם

קאי חוץ מארץ ישראל, והיינו נמי קרא דהנותן

מטר על פני ארץ ודגבי ארץ שהוא ארץ ישראל

[הא דכל העולם שותה מתמצית היינו תמצית גן עדן]

[קב] וכ"כ בפרשת דרכים (דרוש כא), והוסיף שכן משמעות הקרא ונתתי מטר ארצכם, ותניא בספרי ונתתי אני בעצמי ולא על ידי שליח אימתי בארצכם ולא בשאר ארצות, והטעם משום דכל שהוא על ידי הקב"ה אין ספק שהוא בתכלית הטוב.

[קא] בבן יהוידע כתב ליישב דמה שאמרו שא"י שותה מי גשמים וכל העולם מתמצית הכונה על פי מה שמבואר לעיל פלג ה' מלא מים כעין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוראים, ואמרינן נמי תניא מים העליונים במאמר הם תלויים ופירוטיהם מי גשמים, ופרש"י מזיעת המים שאינן נחסרים כלום, נמצא שהגשמים הם מזיעה של מים עליונים, וידוע דכל נברא יש בו חלוקת פנים וחלוקת אחר, וזיכור חלק הפנים הוא רב עשר ידות על חלק האחר, והזיעה של חלק הפנים דמים עליונים לוקחת ארץ ישראל וזו נקראת גשמים בסתם כי הם עיקר, וזיעה של חלק האחר דמים עליונים קרי להו תמצית וזו לוקחת חו"ל.

הא במקדש ראשון הא במקדש שני, לרב יוסף דרבן גמליאל ט"ו יום במקדש ראשון וההיא דהכרזת אבידה במקדש שני, והשתא רבן גמליאל למה שביק זמן הכרזה של מקדש שני דמגיע האחרון בשלשה ימים, וכן לאביי דאמר איפכא דבמקדש שני ט"ו יום ובראשון ג' יום אמאי לא נקט נמי בהא דרבן גמליאל ג' ימים אחר החג כמו גבי אבידה דמיירי ממקדש ראשון ומאי שנא דנקט ליה התנא בתרי גווני חדא ממקדש ראשון וחדא מן השני. אלא ודאי ג' ימים אחר החג אינו זמן הזכרה לעולם אליביה דרבן גמליאל משום דקדים זמן רביעה ראשונה, ולא תלה לטעמא בהא דכדי שיגיע אלא היכא שהרביעה מוקדמת לזמן הגעה, דהיינו בזמן שאין האחרון מגיע עד ט"ו יום שהוא שבעה במרחשון ורביעה קדמה כבר בשלשה בו.

[בתשרי חסר יש ולמאי דפרישית אתי שפיר לשאול בח' חשון הא דנקט רבן גמליאל לרבן גמליאל] בשבעה בו ט"ו יום אחר החג, משום (דבג') [דבשבעה] בו לחוד לא סגי דהוי אמינא דאפילו אם תשרי חסר נמי שואלין בז' אע"ג דאינו אלא י"ד ימים אחר החג, להכי קתני ט"ו ימים אחר החג וזה אינו אלא אי תשרי מלא דהוה ליה ז' בו ט"ו יום, אבל אי חסר אין שואלין עד ח' בו דהוה ליה ט"ו יום

העולם כולו כדאמר לקמן ארץ ישראל אחד מס' בכוש וכו', פורתא לא דק והאי מתמצית בית כור שותה תרקב נמי לא דק:

רבן גמליאל אומר בשבעה

בו ט"ו יום אחר החג. ונראה

לי דרבן גמליאל סבירא ליה

כר' מאיר דאמר לעיל (דף ו.) רביעה ראשונה בשלשה במרחשון ודלא כר' יהודה דאמר בשבעה בו, וכל שכן דלא כרבי יוסי דאמר ב"ז בו, דהא לעיל אמרין לכולי עלמא רביעה ראשונה לשאול ואי סבירא ליה שהוא בז' בו למה לי טעמא כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת [קכב] תיפוק ליה דקודם ז' בו לא הגיע זמן רביעה, וכל שכן כר' יוסי לא סבירא ליה דאכתי לא הגיע זמן רביעה עד י"ז בו, נמצא תנא קמא דאמר בג' בו שואלין ורבן גמליאל בחדא שיטתא קיימי דרביעה ראשונה בג' בו, אלא תנא קמא לא חייש להאי טעמא כדי שיגיע ורבן גמליאל חש לה [קכג].

ובהכי אתי שפיר הא דאמרין בפרק ב'

דבבא מצינא (דף כח.) גבי הכרזת אבידה דאחר הרגל אחרון שבעה ימים כדי שילך לביתו [שלשה ויחזיר שלשה ויכריז יום אחד], ופריך מהא דרבן גמליאל ט"ו יום אחר החג ומשני

[קכב] עיין בתו"ט מה שביאר חשבון דט"ו ימים, והוא שהוכיח שמירושלים עד נהר פרת יש ק"ג פרסאות, והרי מהלך אדם כל יום הוא עשר פרסאות, ואל תתמה על השבתות שבתוך אלו הימים שהרי אפשר שילך על ידי בורגנין ועיבורי העיר. והעיר הרש"ש כיון דביום ט"ו מתחילים לשאול א"כ לא ישאר רק י"ד ימים. והר"ן הקשה והרי ארץ ישראל ת' על ת' פרסה וא"כ אפילו אם ירושלים עומדת באמצעיתה בע"כ צריך עשרים יום, וחירץ כיון שהגשמים צריכים לעולם לא רצו לאחר השאלה יותר, ולחם אפשר למחר דרכם על ידי לכת יומם ולילה. וע"ע תוס' ב"מ (כח. ד"ה ט"ו).

[קכג] וכ"כ המאירי (דף ו.) דאנו פוסקים כר"מ וכסתם משנה דהיינו כ"ג חשון, ואע"פ שחלק בה ר"ג עד ז' בחשון מיהו לא אמרה אלא מפני עולי רגלים, הא כשאין עולי רגלים שמא אף הוא מודה לר"מ. אמנם בש"ך (יו"ד סי' רכ טק"א) מוכח דס"ל דלר"ג רביעה ראשונה הוא בז' חשון, שהרי הוכיח מהא דאמר רב חסדא הלכה כר"ג דשואלין בז' חשון דרביעה הראשונה חל בו ונפק"מ אף לענין נדרים. ולדבריו הדרא קושיית הגב"א דאמאי הוזכר כדי שיגיע וכו'. ובמרומי שדה כתב ליישב דכוונתו רק להוכיח הדבר, שהרי יש פעמים שמתחיל הרביעה בג' ויש בז' ויש ב"ז, ולא נחלקו התנאים אלא אימתי הוא הזמן המובחר שהקב"ה עושה כן בשעה שישראל רצויים לפניו ביותר, ועל זה הביא ר"ג הוכחה דכ"ז הוא הזמן המובחר.

והנה בריטב"א כתב דרך חדשה דלכו"ע זמן גשמים הוא לאחר החג אלא דבזמן שבהמ"ק קיים חיישינן לעולי רגלים, ור"ג חייש אפילו לאחרון שבהם, ואף שצריך יותר מט"ו יום מ"מ לא רצו לאחר זמן השאלה מז' בו שהוא זמן רביעה בינונית לר"מ. ודבריו דלא כהר"ן שכתב דלר"מ שואלין בג' חשון משום דלטעמיה אויל ראז הרביעה הראשונה, והיינו דמעיקר הדין אין להזכיר קודם, וכן משמע מרש"י (ד' ד"ה בשלשה).

חידושי הלכות

וגו' שהוא לוי א' שהוא מלא את כספו צמלון שהיה מונח למעלה צסק כדי שימלא צדק לנערו שגם לוי היה עיקר צמחירה משא"כ צשאר האחים שלא מלאו כספם עד צתם ב' לפי שהיה מונח צלרור למטה צסק צכל זה רמו שאלהים יפרע להם צמדה כנגד מדה ואמרו אצל אשמים וגו' על אחינו אצל ממה שאמרו מה זאת עשה וגו' נראה כאלו התרעמו על מדותיו ונצאו צה ולא ידעו מה נצאו דהיינו שכל זה עשה לנו אלהים לנסצו ציאתם למצרים כמ"ש ג' וישלחהו מעמק מצרון וגו': **מפרר בשבי"ל יחיד פרנסה** בו'. עיין פרש"י ועוד י"ל מטר שהוא אינו אלא לורך הפרנסה והוא ניתן צטצע מן השמים אם יש צה לורך ליחיד ניתן לו צוכותו אצל פרנסה גופיה צעינן שצצא מן השמים כגון המן והצאר הוא דצר ניסי ולא צא רק צצציל רצים: **דבתיב יפתח ה' ד"ך את אוצרו** וגו'. הגם שכל צרכות וקללות צצח"כ לכלל ישראל נאמר מכל מקום כיון שנאמר צלשון יחיד צצציל יחיד מהן נמי נאמר: **ג' מתנות בו' ואצ"ו הן באר ומן וענן** בו'. מה שיש לדקדק צזה מפורש פרק הפועלים ד': **חזרה בזכות שניהן** בו'. כיון שחזרה צוכות שניהן כ"ש שלא היתה ה' להסתלק כלל צוכותן אלא שנסתלק להורות ולהגיד לישראל שצוכותה היה עד היום ו' וכן שחזר שניהם צצציל משה ולא נסתלקו אלא להגיד שצצציל זכות אהרן היה עד היום וענין שלשה פרנסים צאלו ג' דברים ו' שיעקב לא צקש אלא על צ' כמה שאמר ה' ושמרני צדך הזה וגו' ונתן לי לחם לאכול וצגד וגו' דהיינו הענן לשמירה מאויצים המים לשמות ולגהץ מלצושיהם ו' המן צמקום לחם לאכול כי הנדיקים מסתפקים צמועט: **שנאמר וישמע הבנעני וגו' מזה שמועה** בו' **אל תקרא ויראו בו' אל"א וייראו**. מפורש פרק קמא דר"ה ו': **כי משמש בארבע צ'שונות אי דלמא אל"א דהא** בו'. מפורש צחידושי הלכות פרק קמא דר"ה יא': **בירח אחד** בו'. פי' צו' צאלר שצו מת משה ופסק המן והא דכתיב ו' ישצות המן ממחרת צאלכל מעצור הארץ דהיינו צט"ו צניסן מפורש צמכילתא ו'ג' דמ' יום אחרי שמת משה נסתפקו ממן שצכליהם שלקטו צו ציום שמת משה: **שאני משה** בו'. מדלא נקט צשינוי ו'ד' רק שאני משה כו' משמע דממשה צלחוד הוה פריך דלשכתן פרנסה גופה שהוא המן הוה צצציל יחיד אצל מצאר שהיה צצציל מרים לא פריך ליה ואפשר דמשום דאיכא למימר דלאו צוכות' לחוד היה הצאר אלא דגם זכות משה היה עמה ט"ו ומיהו מענן שהיה צוכות אהרן ניחא צלאו הכי דלא פריך ליה משום דלאו צכלל פרנסה הוא אלא הנלה מאויצים:

דף ט ע"ב גמרא ואף ר"ל סבר מפרר בשבי"ל בו' דאר"ל מניין לצ'פרנסה ט"ו בו'. הוא מגומגם דמאי מייתי ממטר אפרנסה דהא ר"י ו' דסבר נמי מטר צצציל יחיד ס"ל דפרנסה אינה צצציל יחיד ומאי ואף ר"ל וכו' דקאמר וצספר מדוייק מלמאי מוגה דאר"ל מניין למטר כו' וק"ל ו': **שם במאן אוז"א הא דכתיב משקה בו' כל"ל: בפרש"י בד"ה נהי"א כמו קיפמא בו' פוסקין מיד. הס"ד ואח"כ מ"ה מהול"תא בו' פובין גסין. הס"ד ובד"ה חשרת מים בו' המים לצארין. הס"ד ובד"ה נהור ו'ט' ענני בו' אין שורין דיו בו' בדדריש צ"ה ר"י לצ"ע אב"ל חשבת בו'. הד"א כל"ל ור"ל דחשכת מצעיה ליה להכי ולהכי דהיינו לחשוך סג"ין ולנהור סג"ין דמתוך חשוך אחת למד נהור וחשרת אחת לדרשה דרצי יהושע דלעיל ומחשרות מים ע"ג קרקע אצל לישנא דאין שורין דיו לא ידעתי לכוון דלההוא דרשה הוא מלשון משירין פירות ולא מלשון שורין דיו וק"ל: **רש"י בד"ה בר' יהושע דאמר ממים העליונים. הס"ד כל"ל:****

ח"א דף ט ע"ב ואבחיד את שלשת גו'. נראה דודאי כן הוא שהראו לו צחלוס שרויין לענשן משמים על דמכספי ליה כפרש"י ולמחר כי הוו מפטרי ליה כדך התלמיד הנפטר מרצו א"ל שילכו מכאן למקומם לשלוס וכדי שיתקיים החלוס צזה להכחידם צעונש ו' מיתה צממשעות הכחוצ: **שאצ"ו מדה' מפרר וגו'. השאלה צמטר מתחלת מרחשון שהוא זמן היורה אצל אמר שמהיה השאלה עד עת מלקוש הצא צניסן כדאמר' לעיל בא': ואמר וד' עושה חזיונים ומפרר גשם וגו'. כפל הענין כדלקמן שהחזיוס הם סימן לרוב גשמים לפי הצורך לכל: ואמר יתן צ"הם לצאיש גו'. כדמסיק אפילו לאיש יחיד ויתן להם יש לפרש אחזיוס דהיינו שהקצ"ה עושה חזיוס רצים כדמסיק וגם יתן לחזיוס להם מטר וגשם שיחנו לכל איש צדיק כפי הצורך לו אפי' על עשצ אחד ועל שאר השדה שא"צ למטר לא יצא מטר דאפשר דזייק לו רוצ גשמים ולכן קאמר רצ דניאל האי מישרא לא צעי מיא כדי שלא יצואו**

מאימתי פרק ראשון תענית

[דף ט ע"א - י ע"א]

סס וזיקו לו: **כי היכי דמשקרא בבצ"אי הכי בו'.** יש לפרש ע"פ מ"ש לעיל בב' אין הגשמים נעצרין אלא צצציל פוסקי צדקה ואין נותנין שנאמר נשאים ורות וגשם גו' ה"נ ה"ק דמשקרי צצלאי ואין נותנין הצדקה שפסקו ולכן החזיוס נמי משקרי מלהצא מטר כג': **מל"א צנא בו' ובבצ"אי לא עסקי בו' ובבצ"אי עסקי בו'.** מפורש צמס' פסמים פרק האשה כד': **ר"א אומר כל העולם כולו מימי אוקינום בו' ור"י אומר בו' ממים עליונים שותה בו'.** פלוגמיהו חלוי צדעת צעלי הטצעיים לפי דעת הפילוסופים והוא מצואר צפרק אין דורשין כה' דיש לפרש צזה כפשטן: **ממימי אוקינום שהוא שותה בו'.** כו' וגצול יס והיה לכס הים הגדול וגו' ות"י ותחוס מערצה ויהוי לכון מימא רצא אוקינום: **כבברה בו'.** פרש"י צס' שמואל כו' חשרת ל' כצרה שהוא נופל על הארץ דק דק וכ"ה צאגדה כה' הרצה חושרין אותו צצצרה כו' ע"ש: **ובין שפה לצ'פפה בו'.** צמדש קהלת כט' מפיק ליה מלשון שחקים שהם שוחקות את המים לטפות דקות וענין זה מפורש פ"ק דצ"צ לו אקרא דמי פלג לטטף מים ע"ש: **לצ'מדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים בו'.** ופרש"י דהאי ללמדך כו' אקראי דלקמן קאי כו' צצר כחצתי דשפיר קאי אהא דקאמר ואין צין טפה לטפה כו' והוא מפורש לעיל צריש פרקין לא': **במאן אוז"א הא דכתיב משקה הרים מעליותיו ואמר ר"י בו'.** פרש"י דאי לאו ר"י ה"א דה"ק מעליות שהקצ"ה עומד הוא משקה אותן למטה ולעולם המים מאוקינום עכ"ל. אמנס יש לדקדק כיון דהשתא אכתי לא הוה ס"ד כיון דסלקא להתם כו' הוה ליה למיפרך לר"א מפשטיה דקרא לב' למטר השמים חשתה וגו' קרא שהציא ר' יהושע וע"כ נראה לומר דאי לאו רצי יוחנן הוה אמינא דה"ק דמשקה הרים מעליותיו של כל הר וחר כמ"ש צצ"ר לג' דצצציל ד' דברים חור הקצ"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה כו' ושיהא הגצוה שותה כנמוך ע"כ אצל רצי יוחנן דאמר מעליותיו הוא כינוי להקצ"ה ודאי דחתא לאשמועינן דמעליותיו שלו משקה הרים דהיינו מים עליונים פריך שפיר ומש"ה לא פריך נמי מדכתיב למטר השמים וגו' כיון דהאי קרא אא"י כתיב שהיא גצוהה מכל הארצות לד' לרוב גוצהה א"א שלא תהא שותה אלא מלמעלה כמ"ש לה' דצר הכחוצ לשון הצאי כאלו המים צא מן השמים כמצואר צכחוצ ללו' ערים גדולות וצלורות צשמים ודו"ק: **במאן אוז"א וכו' מי גרם לצ'אוצרות שימלאו בר תהומות בו'.** יש לדקדק דאימא דרצי יהושע ודאי נמי מודה צהא דהארץ שותה נמי מלמטה כדאמרין ספ"ג ל' ארשצ"ג אין לך טפה וטפה שיורדת מלמעלה שאין תחום יוצא לקראתו ג' טפחים מלמטה כו' ע"ש. יש לומר דלר"י כיון דהארץ שותה נמי מלמעלה לא הוה ליה צהאי קרא לחלות מילוי אוצרות צתהומות לחוד אלא צשיניהם צתהומות וצמים עליונים:

דף י ע"א בפרש"י בד"ה במאמר בו' של הקב"ה. הס"ד: רש"י בד"ה תנא מתמצית בית בור בו' גן צפני כל העולם כולו (בין) לח' בעדן צגן בו' עכ"ל. וצפי' ע"י נמתק כל זה והיינו משום דמשמע לכאורה דגן גופיה הוה ס' נגד כל עולם כדקאמר ועולם א' מס' צגן וגן א' מס' לעדן כו' אצל ע"כ אינו כן אלא כנוסחאות פרש"י שלפנינו דהא מתחמית צית כור שותה חרקצ דהיינו ס' מתחמית עדן נמי קאמר כדמייתי מקרא ונהר יוצא מעדן וגו' ומש"ה ע"כ אית לן לפרושי עולם אחד מס' צגן היינו עס העדן ואח"כ אמר דהגן גופיה א' מס' דעדן וק"ל לט':

ח"א דף י ע"א ור"י ההוא בברייתו של עולם בו'. הך דרצי חנינא מי גרם לאוצרות כו' דחוק לאוקמי כרצי יהושע אלא דה"ק דודאי הך דר"ס כר"א אחיא אלא ר' יהושע אוקי ליה לקרא צצרייתו כו' ויש לדקדק דא"כ למאי דלא אסיק אדעתיה לאוקמא האי קרא צצרייתו של עולם אמאי לא פריך ליה מגופיה דקרא צלאו ר"ס ולפי מ"ש לעיל מ' דר' יהושע נמי מודה דהארץ שותה נמי מלמטה ניחא צלא ר"ס וה"ק קרא דעל ידי תהומות שלמטה נמי נתמלאו אוצרות צר אצל לר"ס דקאמר מי גרם כו' משמע דתולה מילוי אוצרות צתהומות לחוד מא' ועוד י"ל דכולה מילתא תלמודא מסיק לה כמאן אולא הא דאר"ס כו' כר"א אצל ר"י לא מפרש לה הכי אלא צצרייתו של עולם וכנ"ל לקמן בב' כמ"ש לעיל ודו"ק: **א"י נבראת תחלה בו'**. כל אלו הדברים למעלת א"י נאמרו כמפורש צאורך צצברי ע"י צסם הרשצ"א ואקצר צזה והוא שהשגחתו ית' צ"ה הוא צכל דצר יותר צא"י מצשאר ארצות כי הוא אלהי הארץ וע"כ נקראת סתם ארץ מג' כי חפצו ורצונו צה וע"כ אמר נצראת תחלה שהיא

הגהות והערות

וע"ע בשפ"א מש"כ בזה. כאן דף ו ע"א. כבן דף ח ע"ב. כגן ובאהבת איתן כתב דלפ"ד רבינו העיקר חסר מן הספר. ולכן פירש כוונת הגמ' ע"פ המבואר לעיל דף ח ע"א דאין הגשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמנה שנאמר אמת מארץ תצמח ופירש"י שם שיש אמונה במשא ומתן. וז"ש כאן דמשקרי בבלאי במור"מ וכפשטיה. וכן פירש בעיון יעקב. אמנם סיוע לדברי רבינו יש מביצה דף לב ע"ב דעתירי בבל יורדי גיהנם ופירש"י שם לפי שאין מרחמים ליתן צדקה. ועיין בן יהוידע. כדן דף פח ע"א. כהן חגיגה דף טו ע"א ד"ה בין מים עליונים. כון במדבר לד', ו. כזן שמואל ב' כב, יב. כהן כ"ר פי"ג י. כטן קה"ר א, ז. לן דף טז ע"א. לאן דף ב ע"א ד"ה עושה גדולות. לבן דברים יא, יא. לגן פי"ג ט. לדן קידושין דף סט ע"א. להן חולין דף צ ע"ב. לון דברים א, כח. לזן לקמן דף כה ע"ב בשינוי נוסח. להן בדפו"ר הנוסח "בין עדן", וכ"ה ממש ברש"י דפו"ר. ובדפו"ח הקיפו ברכינו (בין) וגרסו כעדן. וכן תקנו לפנינו ברש"י. ועיין ממ"נ שכותב בדפו"ח טעו בהבנת רבינו וצריך לקיים הגירסא "בין עדן". לטן מדברי מהרש"א משמע שמפרש עולם א' מס' בגן היינו עם העדן וכן מ"ש רש"י גן לפני כל העולם כולו מפרש דר"ל גן עם העדן וכ' שבפי' ע"י לפי שהי' מפרש עולם א' מס' בגן בלא העדן לכן מחזק דברים אלו מפירש"י ולא הבינותי כל דבריו ולענ"ד מפשט דברי רש"י אלו משמע א' מס' בגן בלא העדן וכ"מ בח"א למהרש"א שמפרש כן ועוד לדבריו העולם גדול מגן בלא העדן שהרי הגן א' מס' בעדן והעולם א' מס' בשניהם א"כ העולם גדול מהגן כא' מס' בהגן ולא משמע כן פשט הסוגיא (גנוי יוסף). מן דף ט ע"ב ד"ה כמאן אוזלא. מאן נראה דחסר תיבות "קשיא לר' יהושע" ועוד. מבן נראה דכוונתו להמשך העמוד כמאן אוזלא הא דתניא מים העליונים וכו'. מגן דברים ח, ז-י. יא, י-יב.

ואגדות מהרש"א

העיקר ושאר ארצות טפלים ולכך נקראו חולות והוסיף בהשגחת א"י צענין מטר שמשקה א"י צענמו כי היא נתלתו וחבלו ושאר ארצות משקה ע"י שליח דהיינו שרי אומות שלמעלה ומולות שלהם אותם חלק ה' לכל העמים ועוד הוסיף בהשגחת א"י שהיא שותה מי גשמים כו' ומפיק ליה מדשינה בא"י לכתוב לשון מטר ונחולות לשון מים כאילו אינן מי גשמים רק מים צעלמא והוסיף עוד דא"י שותה תחלה כו' היינו נמי שהיא עיקר ושאר ארצות טפלים לה וכמ"ש שא"י נצרכת תחלה כו' ומיייתי משל לאדם שמגבל א' כו' והוא משל לג' דברים שזכר במעלת הגשמים שבא"י הוא ב' משל שנוטל האוכל תחלה הוא משל ששותה תחלה כו' ומיניה ג' הפסולת הוא משל לשתי שמנית התמנית לאחרים דהיינו התמנית ע"י שליח: **שקול"ב ב"ה ושדרי ארי"ש וקרי ביה הבשרת ד'** בו'. כפרש"י מלשון הכשר וה' מתחלף בח' בזהה"ע אבל התוספות כתבו ויהיה חכשרת כלומר שהמים צעננים מתקשרים כו' ע"ש לא ידענא משמעות חכשרת לפי הדרש מלשון קישור ה' אבל לפי פשטיה דקרא חשרת פירשו צו מלשון קישור כמו וחשוריהם הכל מונק' דמלכים י': נהור עבני זעירין בימודהי חשוך בו'. פרש"י נהור ענני זעירן כו' מדיוקא דחשכת מים סגין מימוהי יליף ליה ומלת חשרת מתפרש צע"א מלשון שרייה וכל זה דחוק דעיקר חסר מן הספר דהא ודאי ידע לפרש חשכת מים על שם חשון ענני ולא קשיא ליה אלא רומיא ושינייא דקראי וזהא לא משני מידי ונראה דודאי ידע לפרש דחשכת מים ע"ש חשון ענני וחשרת מלשון כברה כדאמרין לעיל י' אלא למה שינה הכתובים וקאמר דאיירי בתיי ענינים דהיינו חשכת מים דסגין מימוהי להוריד טפות גדולות וחשרת מים דזעירין מימוהי בטפות קטנות כיורד דרך הכברה וזהא מייחי ליה נמי האי קרא לעיל שמקבלין המים כנוד ומנוקבין ככברה כו' שנאמר חשרת מים וגו': **מים עציזנים במאמר הם תצוין בו'**. במדרש ח' מפיק ליה מדכתיב ט' יהי רקיע בחור המים שיש הפרש בין מים עליונים לרקיע כמו שיש בין רקיע למים שעל הארץ כפרש"י בחומש י' כו': **ור"א ההוא במעשה ידיו ש"ה הקב"ה בו'**. רש"י לא פירש כלום בזה וגם בילקוט יא' ל"ג ליה אלא דגרסי' נמי הכא ההוא צברייתו של עולם הוא ויש לפרש דה"ק דקרא משמע צברייתו של עולם מפרי של מעשה ידיך משצע הארץ דהיינו שבראת המים כדי שתצביע את הארץ וכן יש לפרש לגירסת הספרים שלנו דגרסין ההוא צמעשה ידיו של הקצ"ה והיא היא: **ב"ה העולם בתמצית ג"ע בו' שנאמר ונהר יוצא מעדן גו'**. פרש"י סימן לדבר שג"ע שותה מן כו' ע"ש רזה לומר דודאי העולם אינו שותה מעדן אלא מגן של עדן והוא ס' יב' ממנו כדלקמן וזהאי קרא דמייתי יוצא מעדן כתיב אלא לסימן צעלמא מייחי ליה מהאי קרא שגן של עדן שותה מי גשמים תחלה כו': **וגיהנם אין צ"ו שיעור בו'**. הוא גופיה ודאי דיש לו שיעור כיון דעדן ס' ממנו הרי הוא ס' צעזען אלא דה"ק שאין לו שיעור לשער בדבר אחר שהיה גדול ס' כמו גיהנם וכן ל"א דעדן אין לו שיעור יש לפרש כן שאין לו שיעור בדבר אחר דהיינו שהיה הגיהנם גדול ס' כעדן ודו"ק: **שוכנת ע"ה מים רבים רבת אוצרות**. וסיפא דקרא יג' צא קנך אמת צנעך והוא כפרש"י ונראה לפרשו אמת מלשון אמת המים וצנעך מלשון צנעי מים ור"ל שצא קנך שלא יהיו לך עוד כ"כ מים רבים צאמת מים וצנעי המים וכמו שכתוב שם יד' והכרתי את ימה והוצאתי את מקורה:

דף י ע"ב בפרש"י בד"ה ר' יוסי כו' ור' יוסי ארישא ומסתבר כי האי ד'שינא מדקמהדר רשב"ג כו' עב"ה. הביא ראה מרשב"ג אדרבי יוסי דנראה דהני צרייתות בחד גוונא מחניין דברי רשב"ג הם צענמס דצרי ר' יוסי אלא דמדצרי רשב"ג מוכח טפי דאיירי בשבט ודו"ק:

ח"א דף י ע"ב יחיד ב"ה שראוי למנותו כו' ואפי' במס' ב"ה בו'. מפורש בפרק אלו קשרים טו': **א"ל יעקב א"ל תראו בו'**. עיין בפרש"י בחומש טז' והכא ופי' הרא"ס י' דצרי דלפי דברי רז"ל יהיה פי' תתראו תתראו מלשון שציעה ומ"ש אל תראו עצמכם כו' אינו פי' של תתראו אלא כו' אף כאן אל תתראו אל תראו עצמכם שצעים כו' ע"ש בארוך ולפי דרכו כתב ג"כ מה שפרש"י בחומש בסוף דצרי ודומה לו יח' ומרוה גם הוא יורה הוא שב אלשון ראשון שפרש"י בחומש והוא דצרי רז"ל וא' מתחלף צו' וזה הוא דוחק גדול בפרש"י לומר שמיצא ודומה לו אלפני פניו אלשון ראשון ולא אלפניו לשון שני מפי אחרים שהוא מלשון כחישה ועוד מה נריך לראיה שהוא מלשון שציעה שהמקרא מלא ממנו ונחורה כתיב יט' למען ספות הרוה וגו' ואם הוא זר צא' ב' תתראו מלשון שציעה והנרך להציא ודומה לו גם הוא יורה שהוא ג"כ צא' יותר זר בלשון שני מלשון כחישה אבל הנכון לדרש רז"ל בחומש שתתראו מלשון ראייה וכמ"ש אל תראו עצמכם כו' שהוא המתחייב בזה מאמר מהתפעל למה תתראו בפני עשו כו' וכן איתא בהדיא בתנחומא כא' שפי' תתראו מלשון ראייה אמר יעקב לבניו אחם גצורים אחם נאים אל תכנסו בשער אחד כו' שלא ישלוט בכם עין הרע ע"ש גם מה שהביא בב' צמס התנחומא שאמרו למה תתראו אל תוציאו צידכם פרוסת לחם לא מלאנוהו שם אבל הוא צצ"ר בגו' ואין זו מכרעת כלל לפירושו מלשון שציעה אלא שפירושו מלשון ראייה שאל תתראו ופרוסת לחם צידכם והשתא ניחא רש"י צפי' החומש שכתב ודומה לו אלשון אחרון שלפניו קאי שכתב מפי אחרים שהוא לשון כחישה כי תתראו צא' אינו לשון ראייה דצרי רז"ל בד' אלא שהוא מלשון כחישה ודומה לו גם הוא יורה שהוא ג"כ צא' ופי' המקרא דמשלי כה' נפש ברכה שהוא וחרן צממונו חדשן נפשו גם מרוה ומשציע הוא היורה שהוא העני: **ל' בפני עשו בו'**. הא דנקט צני עשו וישמעאל שלא היו אז בארץ כנען ולא אמר

א' בע"י "שמגבן". ב' נראה דתיבות "הוא משל" מיותרות, וצ"ל "מה" שנוטל. ג' נדצ"ל "ומה" שמניח הפסולות "כלומר שמניח התמצית לאחרים הוא משל לשתיים" דהיינו תמצית "וע"י"י שליח. ד' כגירסת גמ' כת"י ודפו"י, ולפינו בגמ' "חכשרת". ה' ולפינו בתוס' הגירסא "מתכשרים" (בכ' ולא בק'). אמנם בתוס' דפו"ר כרבינו. ו' מלכים א' ז, לג. ז' דף ט ע"ב. ח' ב"ר פ"ד ג. ט' בראשית א, ו. י' בראשית א, ו ד"ה בתוך המים. ותיבות "כו"י" מיותר. יא' ילקו"ש תהלים קד. יב' נדצ"ל והוא "אחד מס"י ממנו (ילקוט ישעיהו). יג' ירמיה נא, יג. יד' ירמיה נא, לו. טו' שבת דף קיד ע"א. טז' בראשית מב, א. יז' פירוש הרב אליהו מזרחי על רש"י בחומש שם. יח' משלי יא, כה. יט' דברים כט, יח. כ' כלומר תתראו באות א, דהול"ל "תתרוו". כא' פרשת מקץ ח. כב' כוונת רבינו לרא"ם. כג' פרשה צא, ב. כד' כלומר בדרשת חז"ל הכא בסוגין. כה' יא, כה. כו' נדצ"ל "בהו". כז' דלקמן

צפני צני כנען עצמן חירץ הרמז"ן טז' ואולי היו צאים צני עשו וישמעאל דרך ארץ כנען כו' ע"ש והרא"ס דחה דצרי ע"ש וחירץ מפני שכל צני כנען היה להם תצואה נמוחה כו' ע"ש ואין זה מוכרח גם אם היה להם תצואה מי נימא שהיה לכל צני כנען תצואה ועוד דאכתי תקשי למה לא אמרו נמי עמון ומואב שהיו ג"כ שכיני ארץ כנען אבל נראה כי הקנאה שנאמרה הכא לא שייכא רק בנאחים קרוצים ומטעם שיהיה האדם עם אחיו צורה כדמוכת כל הסוגיא ודבר זה אין לחוש רק צנרת אחים וקרוצים ולהכי נקט צני עשו וישמעאל שהיו מזרע אברהם נחשבים אז כנאחים וקרוצים לבני יעקב אבל שאר אומות לא שייך ביה כיון קנאה זו להיות צנרה עמהם וכך מטין דצרי הר"ן בזה שכתב בסוגין כז' צענין איסור חשמיש דיוסף שלא ידע שהיו שצעים היה אוקר עצמו בחשמיש בשצלים אבל הם ידעו כו' עכ"ל מדצרי מוכח שלא היה להם לחוש לאסור את עצמם בחשמיש משום דשאר אומות היו שרוין בצער ואפילו משום צני עשו וישמעאל דלא שייך בחשמיש קנאה אלא באכילה שהיא בגולה כמ"ש כח' למה תתראו ואל תוציאו פרוסת לחם צידכם וכתב הרמז"ן טז' לדרש רז"ל אל תראו עצמכם שצעים כו' דמשמע שהיה להם עדיין תצואה הא דכתיב בט' ונחיה ולא נמות היינו שלא ימותו כאשר יתום הלחם אשר צידם: **שבא תרגז עציבם הדרך**. פרש"י חתעו עכ"ל ר"ל שע"י עיון נחורה כדמסיק ל' תצאו לחעות ותתעכבו בדרך ויוסף מיהר הליכתם כמ"ש לא' מהרו ועלו וגו' ורש"י בחומש לב' הביא דרש רז"ל דשמעתין אל תרגזו אל תעסקו כו' ד"א אל תפסיעו כו' ע"ש אבל הרא"ס כתב על פרש"י שבחומש אבל צצ"ר שלפנינו לג' כתב אל תרגזו אל תפסיעו כו' ע"ש בארוך ומדצרי נראה שנעלם מעיניו סוגיא דשמעתין דצרי רש"י בחומש מיוסדים על פי סוגיא דשמעתין והצ"ר חולק ופירש אל תרגזו בזהך דהיינו אל תפסיקו מדבר הלכה וכמ"ש החוס' לד' שיש מדרש החולק על תלמוד שלנו לה' ונראה לפי דרש דשמעתין פירש הכתוב אל תרגזו כדמסיק לעיוני כי עיון התורה מציא החכמים לידי רוגז כמ"ש בפרקין ל' אורייתא דקא מרתחא ביה ולזה א"ל אל תרגזו ותעיינו בדבר שנצטוהם בדרך דהיינו ד"ת שהולכי דרכים פטורים מן המצוות ל"ו אבל חייבים בד"ת כמ"ש לה' ודצרת צם גו' ונלכתך בדרך גו' היינו לפי המסקנא והרא"ס פי' הכתוב צענין אחר לפי הדרש כי נעלם ממנו סוגיא דשמעתין ודו"ק: **שני תצמידי חבמים שמהצ"כין בדרך בו'**. ביחיד המהלך בדרך יחידי נמי אמרו פ"ג דאבות לט' המהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה ה"ז מתחייב בנפשו אלא דהכא הוסיף שצנטי ת"ת המהלכים בדרך ישאו ויתנו בדבר הלכה ביחד ששהיה התורה יוצאת מצנייהם ואם לאו ראוין הן לישרף כי אם השכינה השרויה צנייהם על עסקם נחורה כמ"ש כז' צ' שיושבים ויש צנייהם ד"ת ה"ו שכינה שרויה צנייהם וצציעול תורה מצנייהם האש שורפת אותם כדקאמר טעמא דאיכא דבור כו' פי' דבור של תורה ודרשו כן מיתורא דהלון הולכים מא' שדצרי בדבר הלכה א"נ בדבר שמונה צו גם בהליכה כמ"ש מב' ודצרת צם בשצתך צציתך ונלכתך בדרך וגו' מג' אבל אי ליכא דבור בהליכה דהיינו ד"ת לא היה האש מפריד צנייהם אלא שהיו ראוין לישרף ובמדרש ילקוט ס' מלכים ודבר אין דבור אלא תורה שנאמר מד' הלא כה דצרי כאש גו' וכשנשתלח מלאך אל אליהו ואלישע צא ומלאך עסקים דצ"ת ולא היה יכול לשלוט בהן שנאמר והנה רכב אש אלו דצרי תורה נציאים וכתובים וסופי אש אלו משנה הלכות ואגדות כו' ע"ש לפי זה דרשו ודבר דבור של תורה לפי שהוא נסמך לאש כדכתיב מא' ודבר והנה רכב אש גו' רמו על דבור של אש שהיא תורה ורכב וסוס הוא רמו על מלחמתה של תורה צננים שנושאים ונותנים זה: **א"ל תפסיעו וכו' והבניסו חמה בו'**. נופל בזה לשון רוגז כי הממחר בהלוכו בפסיעות גסות ולינך בערב אחר שקיעת החמה הוא מצוהל ומתרגז בהלוכו וכן פי' מהרר"א ויש לדקדק אמאי לא נקט אלא והכניסו חמה לעיר ולא נקט נמי יציאת חמה מעיר ומרב יהודה דמייתי נקט הציאה צרישא מה' והקרא דמייתי מ"ו הבוקר אור וגו' נמי צציאה איירי והכניסה מסבגרא דה"ה כפרש"י מ"ו והנראה שנקדים בזה דיש להקשות למה לא הזהיר אותם יעקב כבר על כל זה בהליכתם למצרים וע"ק דהא כבר הוזהרו ע"כ לילך צבי טוב כדכתיב מ"ו הבקר אור והאנשים שולחו גו' אלא די"ל שודאי הם ידעו כבר הא דאל יפסיע אדם כו' והא דלעולם יכנס אדם כו' אלא מפני שא"ל יוסף עכשיו כח' מהרו ועלו אל אבי גו' שהזהיר אותן למהר הליכתם הושרך להזהיר אותן דמ"מ אל תרגזו בדרך בפסיעות גסות למהר הליכתכם לפי שהוא מוזיק לעינים גם לא תמהרו הליכתכם ליכנס אחר ביאת החמה מ"ט לפעמים אדם צא לעיר ויחשוב למהר הליכתו בעוד יום לצא לעיר אחרת והוא טועה שיתאחר ביאתו עד אחר ביאת שמש וזה לא שייך צציאתו מן העיר וע"כ לא הושרך להזהירם על הציאה כיון שכבר הוזהרו ע"כ כמ"ש הבקר אור גו' והשתא ניחא דמקרא לא מפיק אלא יציאה מיהו הכניסה צמ"ש יליף לה דהא צניסה איכא עוד האי טעמא שדרכו לילך צמרו"ה דליכא צציאה גם למ"ד שהזהיר אותם שאל יעיינו בדבר הלכה כדי שלא יאחרו בהליכה בדרך היינו נמי מה"ט מפני שמהיר הליכתם וציאתם כמ"ש מהרו ועלו וגו': **לעולם יצא אדם בבי טוב בו'**. מפורש צפ' ג"ה יז':

דף יא ע"א גמרא ואין איש שם על לב כי מפני הרעה נאסף הצדיק א"א בו'. כל"ל: **בפרש"י בד"ה כל פרסה כו' דבע"ה בשר הוה בו'**. ובד"ה הצדיק אבד בו' הוא מת כי מפני הרעה נאסף הצדיק מפני ש"א בו'. ובד"ה ה"ג אבריו של בו' ואתם עדי לשון רבים נאם ה'. ובד"ה לשמואל בו' צדיקי אי אכ"י כו' מי פני דהו כו'. כל"ל: **תוס' בד"ה אסור לאדם כו' צנהוג עצמו בחסידות ויוסף לא בו' עב"ה**. וצחקי יתיישב דהא יוסף חשוכי צנים הוה

הגהות והערות

דף יא ע"א, ובר"ן הוא בד"ה אסור לאדם ע"ש. כהן בב"ר פרשה צא, ב. כט' בראשית מב, ב. לן דדוקא לעיוני הוא דאסור. לא' בראשית מה, ט. לב' בראשית מה, כד. לג' פרשה צד, ב. לד' בד"ה אל תרגזו. לה' ובראש משביר כתב דהגמ' והמדרש לא פליגי, והגמ' מיירי בעיוני והמדרש מיירי במגרס, וכמו שתירץ ש"ס דילן. וכע"יז משמעות רבינו בהמשך. לו' לעיל דף ד ע"א. לז' סוכה דף כו, ע"א ע"ש וערכין דף ג ע"ב. לח' דברים יא, יט. לט' משנה ד. מן אבות פ"ג מ"ב. מא' מ"ב ב, יא. מב' דברים יא, יט. מג' ועיין ירושלמי רפ"ה דברכות. מד' ירמיה כג, כט. מה' ולהעיר שבפסחים ובב"ק נקט ברב יהודה הכניסה קודם. וכן יש בנוסחאות הגמ' כת"י גם לפנינו. מו' בראשית מד, ג. מז' בד"ה הבקר אור. מח' בראשית מה, ט. מט' נדצ"ל "וכיון שלפעמים" או "דלפעמים" אדם. נן חולין דף צ"א סוע"א בד"ה מכאן לת"ח. ושם נתפרש בתוס' וברבינו ההפרש בזה בין ת"ח לכל אדם.

גדול שאפילו גייסות פוסקות בו. ג] גשמים נעצרים בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין [ור"ל שע"י הצדקה שיתנו כמו שנדרו יהיו גשמים]. ד] עשר תעשר²²⁰, עשר בשביל שתתעשר. ה] מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים, וע"ש ברש"י.

ונראה דהני חמשה מאמרים אמרן ר' יוחנן בחדא מחתא באותו ענין, דאל"כ לא היה שייך "עשר בשביל שתתעשר" בענין זה.

ט' ב'. נהילא מקמי מיטרא אתי מיטרא וסימניך מהולתא, דבתר מיטרא פסיק מיטרא וסימניך חריא דעיו.

ו' א'. רב אמר יום ששים כלאחר ששים ושמואל אמר כלפני ששים, א"ר נחמן בר יצחק וסימניך עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא. פרש"י²²¹, רב שהיה מארץ ישראל כדאמרינן מכי אתי רב לבבל, ע"ש.

תורה 22/08/2018

והג"ר יעב"ץ ז"ל בהגהותיו הקשה, וכי משום שהיה מארץ ישראל יקדים זמן השאלה לאנשי בבל כשא"צ לזה, אלא הכוונה שהוא היה בסורא ויושבת למעלה מעיר נהרדעא מקומו של שמואל כו', עכת"ד.

אך מ"ש שכן מוכח בכ"מ בתלמוד בענין שני מקומות האלו – בעניותי לא ידעתי עדנה אנה מוכח מזה דסורא גבוה מנהרדעא.

ובפירושו ר"ח הגדפס מחדש [בד' ווילנא] כתב, "נהרדעא אתריה דשמואל והיא גבוהה והן מבקשים מים, וסורא אתריה דרב והיא לגבי נהרדעא תתאה והן אינם מבקשים מים, כלומר כיון שהם תחתיים נקיים המים בהם ומתקיימין אצלם". הרי הם ממש היפוך דברי הריעב"ץ.

והצדק עם הרר"ח, לפי גירסתו שגרם להיפוך מגי' שלנו ושל רש"י דרב אמר כלאחר ששים, והוא גרס כלפני בדרב, וכלאחר בדשמואל.

ודע דגם רבינו גרשום בפירושו פי' כפרש"י וגירסתו, וקושית הריעב"ץ אינה כלום במחילה מכבודו, דמה בכך שהיה מא"י הוא אמר דינו לבני בבל או כשהיה כבר בבבל, דמאי דתניא עד ששים היינו עד ולא עד בכלל, ולשמואל עד ועד בכלל, והסימן הוא רק שלפי שהיה מא"י ע"כ צריכים מים יותר, כן גם לבני בבל מחמיר הוא ביום א' יותר.

ולולי דברי רבותינו הייתי אומר דבלשון חכמה דיבר רב נחמן בר יצחק שיש בזה רמז אחר, עי' גדה כ"ד ב' שרב ארוך בדורו היה, ובגדרים נ' ב' דשמואל היה איש נמוך,

220 דברים י"ד כ"ב, 221 ד"ה תתאי.

כמ"ש שם איניש גוצא הוה, וא"כ היה רב גדול הרבה משמואל, ונראה לעומת שמואל בעליון עליו, וז"ש "עילאי" בעו מיא לכן אמר כלאחר ששים, ושמואל שהיה "תתאי" לגביה דרב אמר כלפני ששים.

ט"ז א'. רחוב תיבה ושקים אפר אפר קבורה ומוריה סימן. הוא סימן על מחלוקת האמוראים שנחלקו בסוגיא הבאה באיזה ענינים ששאלה הגמ' על מנהגים אחדים ושמות מיוחדים, א] למה יוצאים בתעניות לרחוב. ב] למה מוציאים התיבה לרחוב. ג] למה מתכסים בשקים. ד] למה נותנין אפר מקלה על גבי התיבה. ה] וכן בראש כל אחד ואחד. ו] למה יוציין לבית הקברות. ז] למה נקרא שמו הר המוריה.

כל אלו המאמרים שייכים למשנתנו המדברת מעניני סדר תעניות, אך המאמר האחרון הוא רק מפני שמות האמוראים שנחלקו גם במאמר שלפניו ר' לוי בר חמא ור' חנינא, מה שלא מצאנו אותם חלוקים בגמ' במק"א. וכה"ג נקט הגמ' בשבת קי"ג ב' פלוגת ר' אלעזר ור' שמואל בר נחמני ור' יוחנן באיזה דברים, אך לשם מצינו דוגמאות בע"ז כ"ה א'.

22/08/2018

מועד קטן

כ"ד א'. אמר שמואל פח"ז חובה נת"ר רשות. פי' מה שהאבל אסור בימי אבלו בחול והותר לו בשבת, פריעת הראש, חזרת קרע לאחוריו, וקיפת המטה, חובה, שאסור לנהוג הפכו בשבת כמו בחול. נעילת הסנדל, תשמיש המטה, רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, רשות.

ועי' תוס' 222 שם י"מ דלרב נחמן בר יצחק דבכל שבת מצוה גם באבל מצוה, ודחו זה. ולע"ד י"ל דהיא היא, עפמ"ש בחולין ק"ו א' 223 דמצוה לגבי חובה רשות קרי לה ע"ש ובסוטה מ"ד ב', וכה"ג בתוס' שבת כ"ה ב' 224, עש"ה. וא"כ לעומת פח"ז שהם חובה בשבת, שפיר קרי לרחיצת ידים ורגלים דמצוה, רשות.

ואולי דכיון דאיכא למיטעי כמ"ד בכל השנה רשות ל"ה למסתם הכי, או דכיון דנקט בהדי נעילת הסנדל דהוא רשות גמור לא הל"ל על מצוה שהיא רשות דניתי למיטעי שאינה מצוה כלל כמו נעילת הסנדל בת בוקתי' – (ועי' כה"ג בחולין כ"ז ב', התם כתיב אסיפה במקום שחיטה דאחריני).

222 ד"ה ושמואל. 223 לא מצאנו שם, רק בק"ה ע"א איתא מצוה לגבי רשות תוכה קרי לה, וצ"ע.

224 ד"ה חובה.

אל תרגזו בדרך, אל תתעסקו בדבר הלכה ותרגזו עליכם בדרך, וי"ל היינו צהלכות עגלה ערופה שמסר להם לסימן שפירש ממנו, אל יעסקו הם צאותה הלכה בדרך דלא מסמנא מילתא וע"כ נכשל יוסף בדרך בעסקו בדבר לא טוב, ושמואל בדיק בספרא. [תקפ"ט].

אל תרגזו בדרך, וי"ל עפ"י משחז"ל [נדרים כ"ג]. ונתן ה' לך שם לב רגז בצבל כתיב חבל לא בא"י, ועתה כשקבלו עליהם לגור בארץ מצרים בהחללת הגלות חשש שיחדש להם לב רגז, ע"כ אמר אל תרגזו בדרך. [תקל"א].

אל תרגזו בדרך, עפירש"י ג' פירושים פסיעה גסה ופלפול בדבר הלכה ושלא יריבו זע"ז, וי"ל הכל עולה בקנה א', כי ראו לפסוע פסיעה גסה למחר העליה חלה יש לחוש לסכנה מאור עיניו אך יש להדר בקדושה דבי שמש [ברכות מ"ג:] ויפלפלו אי יש להם דין ישראל ממש גם בח"ל וישמרו שבת במצרים ויהדר להם בקדושה דבי שמש, ואי יסכימו להלכה שיש להם גם בח"ל דין ישראל ממש ח"כ נשא יעקב ב' אחיות באיסור בח"ל ויהי מריבה מי הם הנוגדים באיסור אם בני רחל שנישאת על לאה, ואם בני לאה כי קידש רחל בראשונה בעבודת ז' שנים ויהי מריבה, נמצא שלשון אחת. [תקל"ז].

ריגידו לו לאמר עוד יוסף חי וגוי ויפג לבו כי לא האמין להם. וי"ל דהיל"ל כי לא האמינם מאי כי לא האמין להם, וי"ל כי עדיין לא נודע ליעקב שהאחים מכרו את יוסף ולרמז"ן [צפס' הסמוך] לעולם לא נודע לו מה, והנה אם יאמר שיוסף חי עדיין ע"כ נגז נגז מאחד מגובי נפשות אשר הביאו למצרים, וא"כ איך בא הכחנת לידי האחים שהרי שלחו לו הכחנת בהכר נא הכחנת בנך היא אם לא, ע"כ אומדנא דמוכח הוא שהם מכרוהו, ואין אדם משים עצמו רשע ע"כ לא האמין להם כמו עליהם לא האמין זה עליהם, עד שהראוהו סימן מובהק העגלות אשר שלח פרעה, וגם לרז"ל ס"י מפרשת של עגלה ערופה. — ועוד נ"ל וידברו אליו את כל דברי יוסף, הכוונה מה שאמר להם ועתה לא אחס שלחם אחי הנה כי האלקים, פ"י כי לא היו האחים ראויים לאותו מעשה כי היו לדיקים גמורים חלה שמכרו עבד מכור שכר נגזר הגלות והי' מאת האלקים שימכרו האחים את יוסף כדי שיומשך יעקב אחריו בצבד ולא יאטרך לבוא שמה בשלשלאות כמחז"ל [שבת פ"ט:], ונמצא אין עון באחים כלל כי שלחו אלקים היו, וזה שאמר הקרא, וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם, הם המה דברי פיוסים אשר דבר אליהם יוסף, וכן נ"ל שמכרואו שירגיש יעקב עכ"פ שהם היו עם המוכרים דאל"ה

משום צנחיהו, והוא הי' מיועלי פרעה כידוע [סוטה י"א.], ע"כ שלח ליעקב לחקן זה עשר אחותו נגד אחיו של עומאח בלעם, נושאח צר לחם ומזון ר"ח בל"ם חסר עי"ן וישלימו יעקב ע"י פי נפש שהם אחד ויהי חלצם במקום בלעם, ואחז"ל [ברכות י"ו:] הרוחה גמל בחלום גמלו עליו שנאמר חטלך גם עלה דרשו גם עלה מלשון גמל, ועי"ן יחירה לרמוז על פי נפש הנ"ל המהפכות פי לחלף. [זה והקודם משנת תקי"ק].

עשרה חמורים נושאים מעוז מצרים ועשר אחותו, כי רמז"ן ששלח לו גם הצהמות לדורון [זכרים ונקבות] כמו ששלח חזיו לעשו, וי"ל ח"כ מ"ט לא שלח בדרך עונה האמורה בתורה דהיינו חמשה חמורים זכרים לעשר אחותו נקבות, ע"כ נ"ל צאמת לא שלח לו לדורון חלה הי' חמורים לעשר אחותו, אך לפי חשבוננו מה שצריך ליעקב לדרך הוא משא עשרה חמורים נושאים מעוז מצרים ע"כ שלח לו על ^{מקד} עשרה חמורים עטונים חבל לא שלח לדורון חלה הי' חמורים לצורך עשר אחותו, והיינו דפירש"י ולאחיו שלח כזאת כחשבון הזה ולא זאת ממש חלה כחשבון משוי עשרה חמורים. [תקל"ג].

נושאים מעוז מצרים, פירש"י יין ישן, ועשר אחותו צר ולחם ומזון לאחיו לדרך, תיבה לדרך מיותר, ואמר אל תרגזו בדרך אל תתעסקו בדבר הלכה, באיזה דבר הלכה. כבר בארתי צ"ס שיטה מקובלת דמ"י ב"ה אורח המחלוקת ח"ל בעה"כ הנאמן באיסורין אך איכא צבית עבדים חפ"י שהם נאמנים ח"ל בעה"כ, האדון שלהם, כעבי עבדו של ר"ג, מ"מ האורח לא יסמוך כיון דאיכא פריזותא דעבדי, והוא דין מחודש ופלא ה'. והנה אפי' האמין יעקב ליוסף מ"מ צני ציתו חשודים עדיין ולא היה מחגאל צפה צג ויין משתוי, אמנם פת צג מותר על הדרך ולא צעיר ע"כ צר ולחם ומזון לדרך דוקא אך יין ח"א צקר, ע"כ שלח לו יין ישן מיושן מכמה מאות שנים ערס קיבל חפ"י על עצמו שלא לשתות יין גסיכס, ויש לומר על אותו היין שהיה קודם גזירה לא חל עליו איסור מגע גוי כלל, אך זה חליא באיבע"י דלא חיפשטא באיברי צער נחירה שהכניסו ישראל לארץ כמ"ש הרא"ש פ"ק דחולין, עכ"פ שלחו ליעקב והוא יורה הוראה לעצמו, ואמר לאחים אל תרגזו בדבר הלכה זו בדרך. [תלד"ק].

^{אוצר החכמה}

(ה) מובא בשו"ת ח"ס חיד"ד סוסי' קט"ו, ושם ב' גם כן שהוא דבר חידוש, וכן הביאו הח"ס בבתי במאמרים עה"ת בפי מקץ משנת תקי"ה, ליישב קושי' תוס' במ"י חולין דף צ"א ד"ה כמאן דאמר וכו', ונשמט באו, לפי שכן ב' גם בחי' עמ"ס חולין שם בשינוי לשון מעם ע"ש.

שיחללו בעדינו, וה' יגדור פרצותינו ופרצת עמו ב'י ברחמיו, ולא ישמע עוד בכי וצעקה בבתינו, ולא יהי' עוד עול ימים, עוד ישבו זקנים וזקנות בערי יהודה ובחוצות ירושלים, ואיש משענתו בידו מרוב ימים, אמן וכן יהי'.

•

והנה התלמידים אשר היו מוכנים לסעודת מצות סיום מס' גיטין א), ולהתחיל מס' שחיטת חולין ב), דחו את הסעודה מפני אבילות של הבח' ר' נחום זצ"ל, כי לבנו עליו דוה, וגזרתי יום א' תענית קודם התחלת המסכתא, כמבואר בס' חסידים ג), להתענות קודם למור חולין ויבמות, גם יש בזה עוד הרגש למבין — ואמרתי להתנחם ביום ש"ק פ' ויצא, כי עשיתי סעודת בר מצוה לבן אחותי שמואל כ"ץ יהי' ד), וגם בפפ"ד עשו בני משפחתנו יום שמחה ביום ההוא, אך ערבה שמחתם, כי בו בשבת בזמן סעודה שלישית יצאה אש מאת ה' במבוי הנקרא נייא גס, ברחוב היהודים, ונשרפו הבתים מצד א' עד בית אמי מורתי ת', היא אם זקנתו של הבח' הנ"ל, ומצד השני עד בית אביו של הנער, והי' להם הפסד רב במטלטלי' שלהם.

גם שמחתנו לא ערבה לנו, כי עיקור שמחת מצוה של בר מצוה הוא דרשת הנער, כמבואר בש"ך ומג"א ה) ואחר אומרו הפתיחה מת א' בשכונתנו והוצרך לצאת הנער הכהן, והוא כחתן יוצא מחופתו כפי פי' העקדה [ע"ש בפ' בראשית שער ראשון דפוס פ"ב דף י"ד ע"ב ד"ה ובמדרש] שפירושו, שיוצא ממנו שלא ברצונו, כי רוצה יותר להשאיר שם, ע"ש, וה"נ בן הי', בכל זאת אנחנו מקוים ומיחלים חסדי שמים, לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, ינתלנו בחגיגה והתחיל לקרותו, רבי, ונהטף לאוהב נאמן למרן ז"ל, עד שלבסוף השתדל עכורו, וקבלוהו לאב"ד דקי"ק סערדאהעל.

א) ראה שו"ת חת"ס (זה"י) סימן קמ"ו) שנכתבה בשנת תקס"ו, שכתב שם ז"ל: „והנה בזמן הזה אנו עוסקים במס' גיטין... מחירושי מרן ז"ל למס' זו יורעים לנו שתי מהדורות: א) משנת תקנ"ד—תקנ"ו, (כמבוא לחידושי ח"ס יו"ד (לונדון תשס"ו) אות ג' צויינה מהדורא זו כאבודה, ובי"ה שבינתיים נתגלה מציאותו של כתב יד זה), ב) משנת תקצ"ה—תקצ"ח שנדפס בחי"ע תרנ"ג ועיין עוד בשו"ת חת"ס חלק שביעי, סי' ל"ב, ששם נדפסו איוה הערות ממרן ז"ל למס' זו משנת תקמ"ג.

ב) מרן ז"ל כתב חידושי על מסכתא זו בשלש מהדורות: א) בימי חורפו, ב) בשנת תקס"ט, והוא הנזכר כאן, ג) בשנת תקצ"ז—צ"ד, (ראה „מבוא" שם אות ח').

ג) לא מצאנו שם, אולם מצאנו כן בס' יוסף אומץ לר' יוסף האן חלק ב' בדיני „סדר הלימוד בעצמו" (דף קנ"א ע"ב, ד' סדר"ט תפ"ג), ועי' בס' חסידים סי' רס"א, ובהגהות מקור חסד אות ג'.

ד) שם אחותו של מרן ז"ל היתה הינדא, אשת ר' גבריאל שטרויס, נפטרה שנת תקס"ה הי' אלול, כנראה, שלאחר שר"ש שטרויס נתינת מאמו, בא לבית מרן ז"ל אשר השיאו בשנת תק"ם כמשי"כ בשו"ת חת"ס (אה"ע"ו ח"ב סימן קט"ו): „הייתי טרוד במצות נישואין בן אחותי התורני המופלא כה' שמואל כ"ץ נ"י.

ה) סי' רכ"ה סק"ד, ועי' ש"ך יו"ד סי' רמ"ו סי"ק כ"ו.

קִיץ דִּינִי בִּרְכַּת הַשָּׁנִים, וְבוֹ ה' סְעִיפִים:

א ברכות ל"ג ב הענית
י ג טור בשם הרא"ש
ד שם בגמרא ה סוף
פרק קמא דתענית

א ^אבִּרְכַּת (ה) [ח] (א) הַשְּׁנַיִם צָרִיךְ לִזְמַר בָּהֶם בִּימֹת הַגִּשְׁמִים 'וְתֵן טַל וּמָטָר'. כְּיוֹמַתְחִילֵינוּ לְשֹׂאֵל מָטָר בַּחוּצָה לָאָרֶץ (ב) *כַּתְּפֵלַת עֲרֻבִית (ג) שֶׁל יוֹם (ג) שְׁשִׁים אַחֵר חֲקוּפַת תְּשֵׁרֵי (וְיוֹם

התקופה הוא בכלל (א) (ד) הששים, הגה"מ פ"ב. (ד) [ד] (ה) ויכארג' ישראל מתחילין לשאול (ו) מליל ז' במרחשוון. (ז) ושואלין *עד תפלת המנחה של ערב יום-טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול: ב' היחידים הצריכים למטר בימות החמה (ח) אין שואלין אותו בברכת השנים אלא (ט) (י) ב' שומע תפלה. ואפילו עיר גדולה כנינוה או ארץ אחת כולה, כמו ספרד בכללה

שערי תשובה

[6] **השנים**. עבה"ט. ועיין בש"צ: וכרך שנתינו בלחי וא"ו הגנון קמוצה, ומ"ש באבודרהם שנתינו הוא ט"ס שהרי אומר תיכף ותהי אחרייתה, לשון יחיד ע"ש, ונראה דגם כנוסח אשכנזים שאין אומרים ותהי אחרייתה מ"מ אין לשנות ולומר שנתינו רק בקמ"ץ הגון וכן הנהגה: [7] **ובא"י**. עבה"ט. וכתב ברברי, ש"א שהיה בא"י ב"ו חשוך ושאל כמנהג אדמו"ר מו"ט, ושבו חזר לחל"ל. כיון שהחליק לא יפסוק. ועיין בהלכות ש"א סימן עג, אם שכן בן א"י

ביום א' השאלה בתפלת ערבית השייכה ליום ד' (7) ובא"י. לפי ששם צריך לגשמים יותר לפי שגבוהה היא מכל הארצות. מי שיצא מא"י לחל"ל, אם יש לו אשה ובנים בא"י ע"פ שאין דעתו לחזור בימי הגשמים שואל כבני א"י, מוהריק"ש והלק"ט ח"א סי' עד. שמעתי מהרב מהורר"א יצחקי וזה"ה ששמע ממנה"י מולכו וזה"ה שמהר"ז גוטה ז"ל וכמה גדולים אחרים שחלקו על מוהריק"ש בזה וכתבו דשואל כבני ח"ל וכן פסק בחשוכת דברי-שמואל סי' שכן. ופרי חרש פסק שבני א"י שבאו לחל"ל כל זמן שדעתם לחזור בכל אותה שנה לא"י שואל כבני א"י, ואם אין דעתם לחזור אלא אחר שנה או שנתיים כמו שלוחי א"י, אעפ"י שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני ח"ל ע"ש (ס) בש"ת. ונראה דלפ"י כ"ש שיש לנו לשאול מתר אחרי זו מרחשון תוך ס' לחופה בש"ת כשצריכים לכתך, ואם אפילו בחקופת תמוז דסימן קללה הם, שואלים בש"ת. וכתב ט"ו הא דצבור מותר להתפלל בש"ת היינו שמתפללין בלחש אבל לא יאמר אותו הש"ץ בקול רם אפילו בש"ת. והבי"ח כתב, קבלתי שלא לשאול גשמים כלל שלא בזמן

ביאור הלכה

*** בתפלת ערבית.** כתב החי"א אדם בשם הפרי חדש, דבריעב אדם התפלל ושכח "טל ומטר", מונין מעת לעת; ולפי זה כיון דאין תקופת תשרי נופלת אלא בג' שעות או בט' שעות כלילה או ביום, לעולם אין צריך לחזור בתפלת מעריב הראשונה, כיון שעדיין לא נשלם ס' יום מעת לעת, וכן אם התקופה נופלת ביום, אין צריך לחזור אפילו בתפלת שחרית להמתפלל קודם ג' שעות ביום, וכשנופלת בט' שעות ביום ומתפלל מנחה קודם ט' שעות, גס"כ אין צריך לחזור, עד כאן לשונו. והפריי"מ מגיד הביא להפרי חדש וכתב עליו: ואינו יודע אם לסמוך עליו בזה, כי אין הלכה כאבי העזרי בזה, ועל-כל-פנים מחוייב להתפלל ומתנה, כבסימן קז טע"ף א ע"ש. ובספר מחזיק-ברכה פסק בהדיא דלא כפרי חדש, וגם הבעל דרך-החיים לא הזכיר כלל שום נפקא-מינה בין יום ראשון לשאר ימים, וגם מביאור הגר"א משמע לכאורה דפסיקא ליה דאין הלכה כראב"ה בזה: * עד תפלת המנחה. ואם טעה במעריב ליל ראשון של פסח והתפלל תפלת שמנה-עשרה של חול ונזכר לאחר שהתחיל ("ברך עשית", שהדין הוא שצריך לסיים כל אותה ברכה, כמו שכתוב בסימן קצ"ו, אינו אומר "טל ומטר" כיון שגם הצבור אינם אומרים. ואם חלה השאלה ביום שבת, וטעה והתפלל של חול

בתוך שנה לחזור, שואל כמקומו, ואם דעתו אחר שנה, שואל כמקום שהוא שם אף-על-פי שיש לו אשה ובנים בביתו, כן כתב הפרי חדש והביאו הפריימגדים. ובספר ברכיי'וסף הסכים בשם כמה גדולים לדעת מהר"ז גוטה ומהר"י מולכו, דכל אחד ישאל ככני העיר הנמצא בה, ודלא כהפרי חדש, עיין שם; ולכאורה מדברי הבאר היטב משמע דהם מיירי דוקא באין דעתו לחזור, וצריך לעיין בתשובת דבר-שמואל ובספר יד-אהרן, כי שם מקורם: (ו) מליל ז' וכו'. וכדיעבד אם לא שאל מחזירין אותו, ואינו דומה לערבית של ראש-חודש, דשם הטעם משום דאין מקדשין החודש כלילה [כן כתב בספר ברכיי'וסף, ובספר זכור לאברהם מצדד שלא לחזור בדיעבד, וכדעת הלכות קטנות חלק א סימן עג, וכמו בהזכרה, עיין שם, אבל מדברי כמה אחרונים שראיתי לא משמע כן]: (ז) ושואלים עד וכו'. כלומר, ועד בכלל, ואין חילוק בפסיקה בין ארץ-ישראל לחוצה לארץ: ב (ח) אין שואלין אותו. ואף דאיתא לקמן בסימן קיט דאם היה צריך לפרנסה אומרה בברכת השנים, שאני פרנסה שהוא דבר הצריך לכל ואין בו הויק לשום אדם, (ג) אבל מטר יש בו הויק לשאר ארצות: (ט) ב"שומע תפלה". ונראה (ד) דלפי זה, דכל-שכן שיש לנו לשאול מטר ב"שומע תפלה" אחר ז' מרחשון או בין פסח לעצרת במקומות הצריכין לכך, דהא אפילו בתקופת תמוז דסימן קללה הם, שואלין ב"שומע תפלה". כתב ט"ז: הא דצבור מותר להתפלל ב"שומע תפלה" היינו כשמתפללין בלחש, אבל לא יאמר אותו השליח-צבור בקול רם אפילו ב"שומע תפלה". (ה) ומנהגנו כהיום שאומר השליח-צבור ב"שומע תפלה", אבל אינו אומר "ותן טל ומטר" לחוד כי אם בפסוקים ושאר לשונות, וכבר נדפס בסידורים.

30/07/2018ကကN

שער הציון

(א) דרך-החיים: (ב) מגן-אברהם: (ג) ר"ן: (ד) ב"ח: (ה) פרי-מגדים ושאר אחרונים:

[דף ג ע"ב - י ע"א]

בַּתְנִי' [ק]עד אימתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח [ר]ור' יוסי ^גאומר עד שיכל ניסן שנאמר ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ^ג[דף ו ע"ב] **גב'** אמר רבי אבהו מאימתי מצרכין על הגשמים משיכל חתן לקראת כלה שהטיפות שירדו על הארץ עולות לקראת הטיפות היורדות עוד. מאי מצרך אמר ^ג רב הונא מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ר' יוחנן ד'מסיים זה ואילו פינו מלא שירה כים עד ויקדשו את שמך אלהינו ברוך רוב ההודאות רוב ההודאות ולא כל ההודאות. אמר רבא (אלא) אימא אל ההודאות. אמר רב פפא הלכך [דף ז ע"א] נימרינהו לתרווייהו [ש] ברוך רוב ההודאות אל ההודאות. ועוד יש ברכה אחרת על הגשמים פעמים מצרכין הטוב והמטיב ופעמים מצרכין שהיינו וכולן מפורשין בפ' בחרא דברכות (ס' ט"ו):

^ד[דף י ע"א] **בתני'** בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים. ר' גמליאל אומר צו' צו חמשה עשר יום אחר החג כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת: **גב'** [ה] אמר ר"א הלכה כרבן גמליאל. תניא חנניא אומר ובגולה [א] ששים יום בתקופה. איציעא להו יום ששים כלפני ששים או כלאחר ששים ואסיקנא אמר רב פפא הלכתא יום ששים כלאחר ששים. כחז רבינו אבי העזרי ז"ל ^ז[ב] דצירושלמי איתא דהנך ששים יום מנינן להו מעת לעת אחר נפילת התקופה. פעמים מתחילין ביום פעמים מתחילין בלילה. ולא נהגו כן. ^ז**ותמה** **אמי** למה אנו נוהגין כבני גולה זהא. נהי דהש"ס שלנו בצלי מ"מ ^אדבר התלוי בארץ אס בצל הימה מצולת מים ולא היו צריכות למים כל הארצות צריכין למים במרחשון למה נאחר השאלה עד ששים לתקופה. והדבר ידוע אס לא היה מטר יורד עד ששים לתקופה ^ג[ג] היה הזרע אצל ולמה לא נעשה כמשנחנו. ובפרוצינאל ראיתי שהיו שואלין את הגשמים במרחשון ^ד[ד] וישר מאלד צעיני:

ה בתני' הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אוכלין ושותין משתשכח ומותרין במלאכה וברחיףה ובסיכה ובעילת הסנדל ובחשמיש המטה: **גב'** מאן יחידים אמר רב הונא רבנן. ואמר רב הונא יחידים

הגהות הב"ח

א אבל אם בא לבית הכנסת להתפלל והצבור: **ב** אמר רב מונה אדם עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה: **ג** במשנה ור' מאיר אומר עד שיצא ניסן: **ד** מסיים בה הכי ואלו פינו:

קרבן נתנאל

אומר וכן מוכח מפ' א' בתוספתא ע"ש: [ש] ברוך רוב ההודאות אל ההודאות. עיין פרש"י. והרמב"ם גרס ברוך אל רוב ההודאות. וכ"ה בש"ע: [ה] אמר ר"א ה"בבא בר"ג. חימה הלכתא למשיחא ל"ל. בשלמא על ר"א גופא ל"ק ד"ל כמו שחידך ר' חיים כהן דלא פריך הלכתא למשיחא. אלא בדבר עבירה דהוי מילתא דלא שכיחא כלל. כ"כ חוס' יומא דף י"ג. אצל ודאי על הרי"ף ורבינו קשה. ומה שח' הר"ן צוה ע"ש בדוחק. ונראה דהך מילתא פסק ר"א לבני א"י אפי' לאחר החורבן כדאשכחן מילי טובא שהניחו לבני א"י כמו שנהגו בזמן בהמ"ק קיים. וא"ת בין להר"ן בין לדידי קשה הא לעיל דף ד' משני תלמודא כאן בזמן שאין בהמ"ק קיים דליכא עולי רגלים מוזכר ומשאל מיום טוב האחרון. כאן בזמן שבהמ"ק קיים דאיכא עולי רגלים זהא אמר ר"א הלכה כר"ג ואין מתחילין להזכיר או לשאול עד ו' מרחשון אלמא הך דר"א איירי בזמן שבהמ"ק קיים. י"ל הך סוגיא אולי לתוך מילתא דר' יוחנן דאמר התחיל להזכיר מתחיל לשאול ע"ש. אצל מסדר תלמודא לא ס"ל כהך דר"י דהא תניא חנניא בגולה מתחילין לשאול ס' מתקופה ושמואל פסק כחנניא. ואילו לענין הזכרה לא מצינו דיש חילוק בין בני א"י בין בני גולה דא"כ ה"ל לש"ס להעמיד הך ברייתא דחנניא אמתני' קמיימת לענין הזכרה ש"מ דלענין הפסקה קיי"ל כר"י פסק מלשאל פסק מלהזכיר. אצל לענין התחלה לא קיי"ל כוותי' וזהכי ניתא תרתי דר"י ל"ל אלא ר"י קמיימת היינו לדידן דפסקינן כוותיה אצל לאידך דר"י לא קיי"ל כוותיה והלכה כר"י דמתחילין להזכיר צי"ט האחרון של סוכות ולשאל לבני א"י צו' מרחשון הלכה כר"ג. ולבני גולה הלכה כחנניא ס' בתקופה מתחילין. ועוד ראייה דאיציעא התם ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן והך איציעא לא שייך אלא לבני גולה דבני א"י לית להו תרי יומי. ש"מ דלענין הזכרה מתחילין בשמיני עגרת ולענין שאלה הלכתא כחנניא ושמואל גופא הכי ס"ל. דפסק לענין שאלה כחנניא. ובהזכרה מתחיל בתוספין: [א] ה"ג ובגו"ה עד ששים יום: [ב] דבירושלמי. בקשתיו ולא מנאסתי: [ג] היה הזרע אבד. לשון רבינו בתשובה שהעופות והעכברים יאללהו: [ד] וישר מאד בעיני. מ"מ בכל מדניות הללו לא נהגינן כוותיה. ולא עוד אס שאל אדם עד ס' בתקופה מחזירין אותו:

קיצור פסקי הרא"ש

במרחשון ולא ירדו גשמים היחידים שהם הרבנים מתענין שני וחמישי ושני ואוכלין ושותין משתכח. ומותרין במלאכה וברחיףה וסיכה ועילת הסנדל ותשמיש המטה ומפסיקין בראשי חדשים טובח ופורים. ותלמידים יכולין להחזיק עצמם כרבנים ולהתענות ולא שאר העם:

שדה צופים

דף ה ע"ב אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט. הרא"ש בנרכות פ"ו ס' לד': דף ח ע"א אתה מה הנאה יש לך. הרא"ש בצ"ק פ"א ס' כ"א:

קובץ מפרשים

בשומע תפלה וכ' הרב באשכול אנן ק"ל שהרי אמרו אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם היה צריך לפרנסה אומר בברכת השנים וא"כ מפני מה אמרו שלא ישאל הגשמים כי אם בשומע תפלה ומתחן דשאני פרנסה שהוא דבר הצריך לכל ואין בו שום היזק לשום אדם. אבל מטר במקומות שאינו צורך אז יש להם ממנו יש בו היזק לפיכך אין לאומרו בברכת השנים שהיא ברכה מזומנת לכל העולם לגשמים רק אומרו בשומע תפלה כשאר צרכיו עכ"ל [מראה כהן]:

פירוש שיאמר קודם תפלת מוסף בקול רם משיב הרוח ומוריד הגשם. והאי אי אפשר בצוקר [ם] לפי שאין יכול להפסיק בין גאולה לתפלה. ותו גרסי' צירושלמי הדא דחימא אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בגשם קמא לללוחא כמו שהזכיר שליח צבור פירוש הדא לבית הכנסת ועמדו העם להתפלל מוסף ולא שמע שאמר ש"ז משיב הרוח ומוריד הגשם מוזכר אף על פי שלא שמע מפי שליח צבור. וכן כחז רבינו אבי"ה ז"ל דאסור ליחיד להקדים תפלתו לתפלת צבור אף אם היה חולה או אנוס לפי שאסור להזכיר עד שיזכיר שליח צבור [ע] בין בלחש בין בקול רם ^אאצל אס דא להתפלל והצבור התחילו להתפלל יכול להתפלל ולהזכיר אע"פ שלא שמע מפי שליח צבור ובסדר רב עמרם ז"ל כתוב שאחר שהזכיר שליח צבור במוסף מתחילין העם להזכיר בתפלת המנחה. ודייק מלישנא דמתני' העובר לפני התיבה וכו' האחרון מוזכר משמע דדוקא העובר לפני התיבה דהיינו שליח צבור מדלא תני במוסף מוזכרין ואפשר שגם מן הירושלמי דקדקה דקאמר אסור ליחיד להזכיר עד שיזכיר שליח צבור בגשם ולא נהוג עלמא כך. וגם ר' אליעזר ור' יהושע לא הזכירו בדבריהם חילוק בין שליח צבור לשאר העם ור' יהודה לא נחלק עליהם אלא בזמן הזכרה ולא דא לחדש דבר אחר. והאי דנקט העובר לפני התיבה שחלה בשליח צבור היינו טעמא כדאיתמר צירושלמי שהוא מוזכר תחילה. עוד מפרש צירושלמי (הל' צ') טעם אחר רבי אצין בשם ר' יוחנן טעמא דר' יהודה כדי שיכלו המועדות בטול מפני שהטל סימן יפה לעולם [פ]והאי טעמא קאי האזכרה ולא אהפסקה. כי צי"ט הכל באין לבית הכנסת בערב כי אין עושין מלאכה בחול המועד. ולכך אין מספיק טעם הראשון. ולכך מפרש כדי שיזכיר טל במועדות צערצית ובשחרית. [דף ז ע"ב] ^הא"ר ר' יוסי בר חנינא [צ]הלכה כר' יהודה ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן. אמר רב מתחיל בתוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחזור ^הומתפלל בתוספין. [דף ה ע"א] רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. ואף רב הדר ציה דאמר רב חננאל ^באמר רב מונה אדם עשרים ואחד כדרך שמונה מראש השנה [עד] יוה"כ וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק. והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק:

[ם] **לפי שאין יבוא להפסיק בין גאו"ה לתפ"ה**. אצל אערצית אין מספיק טעם זה ואריך לשנויא קמא. דלא גרע מפסוקי יראו עיינו וקדיש שמפסיקין בתפלת ערבית כמ"ש רבינו בפ"ק דברכות סימן ה'. ועוד שם בפי' א' בשם רב האי דנא"י לא איכפת להו למסמך גאולה לתפלת ערבית מכאן קשה על מ"א ס' קי"ד ס"ק ב' שיכריז ש"ך בקול רם משיב הרוח בתוך התפלה. א"כ הדרא קושיא לדוכתא ויכריז בשחרית. גם צט"ו דוחק צמה מחולק בעל המפה עם הממצר. ופשוט מדקאמר צירושלמי עד שיזכיר שליח צבור פי' הממצר הש"ך ממש שמכריז קודם תפלת מוסף בלחש וכן הוא במהרי"ל בזה' שמיני עגרת בשם ר' חננאל. ורמ"א סמך מנהגו על המרדכי דהש"ך לאו דוקא אלא השמש מכריז שהוא ג"כ שליח צבור ואפשר טעות נפל בדפוס. וכנ"ל במ"א שיכריז הש"ך בקול רם משיב הרוח קודם התפלה: ה"ג קבוצ **יצירותא כמו שמוזכר**: [ע] בין ב"חש בין בקור רם. ר"ל בין ששמע מש"ך שהכריז משיב הרוח קודם תפלה בלחש בין בתפלה שמתפלל בקול רם וב"ח ס' קי"ד סק"ג דחק צוה הרבה ע"ש ואיך עלה על הדעת שהש"ך יאמר בלחש משיב הרוח ויאלמנו הקהל: [פ] **והאי בעמא קאי אהוברה ואל אהפסקה** כי ב"ח **הב"א באין**. וענין דא צריכין לתרווייהו טעמי כי טעם האחרון אין מספיק אדרבה מטעם זה ה"ל להפסיק מצערב כדי שיצא המועד בטול. וטעם הראשון אין מספיק על ההזכרה כי צי"ט הכל באין לזהכ"ו: [צ] **ה"בבא בר"י**. האחרון מוזכר וצי"ט ראשון של פסח האחרון אין מוזכר. וה"ה בשאלה אינו שואל מיום ראשון של פסח ואילך. דליכא למימר ששואל אחר הפסח כר"י או כר"מ. דהא לענין הזכרה פוסק צי"ט ראשון של פסח ומה במקום שאינו שואל מוזכר במקום ששואל אינו דין שיהיה מוזכר וכדפריך עולא. והא דלא פסיק רבינו להדיא כשם שמפסיקין צי"ט הראשון של פסח ההזכרה כמו כן פוסק מלשאל. י"ל דסמך אהך ק"ו כדפרישית אך קשה דבש"ס פריך ר"י אדר"י. ומשני תרי תנאי אליצא דר"י. וא"כ תמוה מאד על מה הצי' הרי"ף ורבינו הך מתני' עד מתי שואלין. הא לא קים לן כחד מינייהו כיון דקיס לן הלכה כר"י דמתני' קמיימת וא"ע: [ק] ה"ג עד כותי שואלין: [ר]ור' יוסי אומר. כ"ה גירסת הרי"ף. ובש"ס ור"מ

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

תענית

פירי בדברא ורבינן להביאן לבית אחר כח קודם שירדו בשמים ולפיכך אין שואלין עד שבטעם במרחשון אינעית אימא הא ווא בא"י כאן בזמן שבטמ"ק קיים וואן בזמן שאין בטמ"ק קיים אלמא שכל אלו המים אינן אלא לפי טורח המקום והזמן. והמנהג בשני שנהבין לפסוק מלשאל ולהכיר ביום טוב הראשון של פסח והדבר ידוע שבאשכנז עיקר קיום הכבואה היא על ידי בגשמים שבין פסח לעשרה והמנהג (שם דף כ') שלומרת שמפסיקין מיום טוב הראשון של פסח לבני ארץ ישראל ישיבה כאשר הוכחתי ולזה היה קציר שעורים בפסח וגם הכתובים כבר עמדו בקמחיהם ואין צריכין אלא להביאם ולהבטיחם עד עשרה ולכן בגשמים סימן קללה הם. אבל באשכנז שאי אפשר לחבואם להקיים זולתי במער שבין פסח לעשרה סימן בדברא הוא להם. ולמה לא נאלץ וזכיר עד עשרה. ודיני חורר של מוריד בגשם יהיה להם מעשרת ואיך כמו לבני ארץ ישראל מפסח ואיך כמו שהוכחתי שכל ארץ וארץ לפי זרעה שואלת ומזכרת דכמו שארץ ישראל ובכל חלקים במנהגם בשאלה והזכרה ואלו עשין לפי זרען ואלו לפי זרען הוא דיון שאר ארצות דמאי שאל. ועוד ראייה מהא (שם י"ד ב') דשלט ליה אשני נינוה לרבי בון און דלריבי למערא אפילו בתקופת חמון כחידים דמיין ובשומע חפלה אמרין ליה אז כרבים דמיין ובכרבת הבנים אמרין ליה שלח להם כחידים דמיין ובשומע חפלה. מתיבי אחר ר' יהודה אימתי בזמן שהבנים כתקין וישראל שריין על אדמתן אבל בזמן הזה הכל לפי הבנים והמקומות והכל לפי הזמן. מהאי קא רמיח עליה דרבי רבי הוא הוא ופליג אלמא דר' לא פליג אלא בבני עיר אחת. אבל ארץ אשכנז שהיא רחבת ימים מודה ר' דשואלין [*] כל זמן שהם צריכין וכיון ששואלין מפני שטרך כ"ש שמוכרין דהזכרה מתי ראו שאלה היא דאמר ר' יוחנן כל זמן שהוא שאל הוא מזכיר. כל אלו הדברים דמאי לפי רבוי באשכנז ולא היה אדם מערער לדברי אלא שאמרו אין אנו צריכין לשטת המנהג באשכנז כי אין עריות בשמים מתי שם והכרח פעמים החבואה מהתקלקל מפני רוב הגשמים. כשיאחזי מאשכנז ועברתי דרך פרובינצא שמעתי במועפיליר שהיו מזכירים בגשמים ב' במרחשון וישר מאוד בעיני. ואמרתיו להבני מועפיליר חרצתם לי קושיא אחת ולענין הספקה מה אדם עשין ואמרו שעושין במנהג מיום טוב הראשון של פסח פוסקים אמרתי להם שאל אינכם צריכים מער בין פסח לעשרה אמרו לי שבהם הם צריכים ואי אפשר לחבואם להקיים בלא מער ואמרתיו להם כל דברי כאשר הם נחוצים למעלה וישרו מאד בעיניהם אלא שאמרו מה שאלו שואלין שבטעם במרחשון קא הכינו חמנים הראשונים. ועל ההפסוק לא נוכל לעשות דבר בשני מנהג אם לא שיתקבצו חכמי הארץ ויאחזי משם ולא ידעתי מה הסכימו לעשות. ובבואי הכה ראיתי שיתר צריכין בשמים בין פסח לעשרה משאר מקומות ואמרתיו כמה פעמים לחברי שראוי היה בלא להפסיק מלשאל ולהזכיר עד עשרה כי עשה אני ידוע שכל הארצות שאני ידוע עיקר בגשמים הם בין פסח לעשרה ובדאי רבים יניחו. אלא שאל מלאכי לבי לדבר בדברים הללו לשנות המנהג. ושעה שראיתי כי בשעונונו בגשמים נעזרו ומתקלקלו חורשים ומתעניין בשביל הגשמים ואף בשבתות וימים טובים שאין מתעניין מזכירין שלש עשרה מדות ואומרים פסוקים של מער אמר לי לבי עשה כגוש העה לחקן מה שנתאיתי זה ימים רבים כי בודאי שישמעו לך בעת זרה בזאת ואם יקיימו עליהם בשנה הזאת יעבר עליהם ולא ישובו ממנה. וכן בודאי היו עושים אלא ששענו את לבבם והסבו את דעתם לחורבנות. ומה שנתעמנו על השאלה משום סימן קללה גם לפי דעתם אחת לאו סימן קללה עד שיאל ניסן כדתין (שם י"ב ע"ב) ולא ניסן וירדו בגשמים סימן קללה הם. גם ממקום שנאמר עוד לא מלאו דיליף לה מקרא דשמואל בלא קציר חטים סיום וכו' ואי זה קציר (המניע) קבוע עשה שאין אנו צריכין למער. והו גרסין עלה אחר רבי יוסי דר אבין הוא דמיא כאלא ידור להם בגשמים שבכר אבל אם ירדו להם גשמים שבכר בין פסח לעשרה כדברא הוא להם. והרמב"ם ז"ל כתב בפירוש המשנה כדברי זה נוסחו. עד מתי שואלין בגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ההוא ששנה זה אליבא דרבי יהודה אינו החג ששנה המשנה שקודם זו. ובכר פסקו למעלה הלכה כד' והלכה כרנן גמליאל. וכל זה אינו אלא בארץ ישראל ובארצות שאינן בארץ ישראל. והוא שאלו ארצות חסרות חסות בגשמים אלא בארץ ישראל שיש בהם חסות. ומה שהוא קרוב לארץ ישראל. אבל בשאר ארצות צריכים להיות השאלה בזמן שהם צריכים לגשמים באותה הארץ ויעשו אחוה זמן כאלו הוא שבטעם במרחשון. ואם ישרו בגשמים מליד אחר אחר הזמן צריך להבטיחם בהעניית כפי זה לפי שיש ארצות אין מחילין בהם בגשמים אלא מניסן ויש ארצות שיהיו בהם במרחשון כי ימות החמה אינם טובים להם בגשמים אבל הם מאבדין ומתייבשין. והוא שאלו ארצות הארץ האחת במרחשון בגשמים בלא זה שקר גמור וכל זה סברא נכונה ונראית לעין ככל. ובחבורו כתב משנה ימים במרחשון שואלין בגשמים בדברא הכנים כל זמן שמוכר בגשם. כמה דברים אמורים בארץ ישראל אבל בשענר ובסוריא ובמנצרים ובמקומות הסמוכות לאלו והדומים להם שואלים בגשמים ביום ששים אחר תקופת חשיר. מקומות שם צריכין לגשמים בימות החמה כגון איי הים החמוקים שואלין לה בגשמים בעת שהם צריכים להם בשומע חפלה. ולפום ריהטא משמע שפירוש המשנה פוטר מה שכתב בחבורו כי בפירוש המשנה כתב ובשאר ארצות צריכים להיות השאלה בזמן שכן צריכין לגשם באותה הארץ ויעשו

וג'. והא דאמר רבי יוחנן בפרק מי שמתו (דף כה.) ולואי שיחשלו אדם כל היום טול ואמילתא דרבי אבא קאי דאמר ספק החפלה ספק לא החפלה אע"פ שחזר ומחשלו ורבי יוחנן אמר ולואי שיחשלו וכו'. אבל דארי החפלה בלא לא קאמר ר' יוחנן שיחשלו שיהיה וכן בכל מקום שאמרו חכמים אין מחזירין אותו כגון שפסח ולא הכיר של ר"ה בחפלה הערב וכן כדי לאחזר על האדם במועד ופירס או ענו אדם היה רוצה להחשלו כד' להזכיר אתו לא רשית להחשלו אלא כמו שחזקו ח"ל בן מפרשים גדולי אשכנז ותרעם. אמנם רב אלפס ז"ל כתב אהיה דר' יוחנן ולואי שיחשלו אדם כל היום כלו וס"מ ביחוד ואדעתא דרשות אבל אדעתא דחובה אסור. חפלה המנהג ומה מבי יעמו אליו ערב דהיינו מו' שעות ומחלה ולמעלה כדאמרין לנחא דאברהם מבי משתרי כחלי. ולפי המנהג שאדם מקריבין מנחה חובה ומנחה נדבה יראה לי דכיון שבגשם זמן המנהג לא יתכן שיהיה הראשונה נדבה דמין (דף יג.) היה קורא בחובה ובגשם זמן המקרא אדם כיון לבו יאל ואם לאו לא יאל ופריך במנחה מאי כיון לבו חלימא לנחא ש"מ מנחה צריכה טעם ומשי בקורא לבדיה ופרי' בקורא לבדיה [*] שקורא בקדוק קמחא ויתרונה כגון לעומתה למנחה כדי לבדיה אבל אם היה חורא המנחה כתקין יאל בלא טעם. וא"כ ה"ל יאל ממילא בלא כוונה ידי חפלה. ומימי יוכלי לדחות נהי מתי דהקורא לא מהחפלה יאל בלא טעם אבל אם פירס כדריא איני רוצה לנחא בלא אפשר שיהיה נדבה אפשר שלא יאל בע"כ. ומ"מ נראה בעיני אחר שבגשם זמן חפלה יאל ללאחר. ואם יראה יתבאר אח"כ. ועוד ראייה מהא דאמרין (שם כה.) אם לא החפלה מוסף עד שבגשם זמן המנהג מחפלה של מנחה ואח"כ מחפלה של מוסף. ואצ"ל ששחיסם עליו חובה צריך להקדים חפלה המנהג כיון שבגשם זמן. כל שכן אם רוצה להחפלה שתי חפלות אחת חובה ואחת נדבה שצריך להקדים הכונה ורבותיו ז"ל אומרים אם לא החפלה מנחה בשבת מחפלה במועדי שבת שחיסם של חול ומבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשני. ואם הבדיל בשני ולא הבדיל בראשונה שיהיה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו. אלא אפילו בדיעבד לא עלתה לו אם הקדים במחלוקתה. וכלום אשר בן הרב רבי יהואל ז"ל:

י וידי בשנת חמשה אלפים ושבועים וחמש לבריאת עולם נעזרו הגשמים ולא המעיר כל החורף אלא מעט מזעיר ויקראו ז'ס להחזקן ל'ס לחם מער על פני האדמה ויבי צליל ראשון של פסח אחרי חפלה ערבית ואדוני אבי הראש"ה היה יושב על פתח ביתו ואמרו קח מהחברים שעמדו עליו מימינו ומשמאלו ויאמר עשה היה טוב לעשר הדבר אשר מעולם תמשיט עליו לחם לא יזכירו וישאלו בגשם עד שבעות. ויעשו וקח מהחברים טוב הוא שחזר הדבר לזקנים ויעשו בן וישר בעיניהם וקח לחם הכנסת להזכיר למחר בגשם ויעשו בן ויזכירו בני הכנסת הגדולה ה"ל מדות ויבי קול הכזירו ובהם רשע מקלח החכמים אשר לא היה הדבר בעולם ויזכירו קול לאמר שלא היה ראוי להזכירו שסימן קללה הוא ויחשקו א"ל הראש"ה ולא דבר ביום ההוא מחלוקת עד ליל חולו של מועד. ויכתוב מנחת ספר לחוק דבריו וזה תרפ"ב. על כי שמעתי כי יש חמסים על דברי כחאי לפרש מה שאמרתו שאין ראוי לפסוק מלחזקו ולשאל עשה ביום טוב הראשון של פסח ולא מן כדו אלא מכבר ימים רבים באשכנז נתרעמתי על שני דברים שראיתי שטובים בימים הללו. האחד שאין שואלים בגשמים בחיפון. ואף על גב דאמרין בפרקא קמא דתענית (דף י.) תניא חגיגה אומר וצוה עד מ' יום להקפיד ואמר רב הונא בר חייה אמר שמואל סלס כחמיה. ואין בכל מילתא אוליין בחר חכמי בכל ועבדין בוויחיו סיכא דפליגי אסדדי חכמי בכל וחכמי ארץ ישראל דחלמוד בכל חשבינן עיקר ה"ל בדבר איסור ויסור וסיוע ופסור עומתה וסורה אבל דבר שהלוי בטרך השעה ואין בו שיעור לעבור על דברי חורה ראוי ליתן אחר הבנים והמקומות והזמן דככל שוכנת על מים רבים ולא היו צריכין בגשמים עד מ' להקפיד. או היה זמן מאוחר בבבל אבל בארץ אשכנז זמן הרע הוא מחלי חשיר ואיך הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הרע שהוא מתקלקל בשעשיות וסעבירים יאכלוהו כלו לחם לא נעשה כבני ארץ ישראל ששואלין בגשמים במרחשון כרנן גמליאל כי בדבר הזה אין מחלוקת בין בני בבל ובין בני ארץ ישראל שיהיו אלו טעם לדבריהם שראויים לעשות קר ואלו טענין טעם לדבריהם שראוי לעשות כמון אלא שבככל היו עושים כפי הצריך להם והמנהג (שם) שאומרת ששואלין במרחשון נשנית בארץ ישראל כפי הצריך להם ולא תחמה אחר שכתבתי שאין מחלוקת ביניהם מה הצריך שמואל לפסוק הלכה כחמיה ד"ל לפי ששני במשנה ר"ג אומר ב' במרחשון שואלים את הגשמים ואמר ר' אלעזר הלכה כר"ג ה"א אין לגטות בשום מקום ולעבור על דברי חשיר ומה שפסק ר' אלעזר קא משמע לן שמואל שאין זה כעובר על דברי המשנה שלכני ארץ ישראל נשנית המשנה כפי מקומה וכפי צרכה. הנהא הדברים קל וחומר אם בני בבל עושים כפי מקומה וכפי צרכה שלא בשעויה המשנה כל שכן שבני אשכנז יעשו כפי צרכם בשעויה המשנה וכן מצינו שכל המשנה לא נשנית אלא לבני ארץ ישראל ולפי צרכם דפריך מהא דאמר ר' אפי א"ר יוחנן (שם ד:) הלכה כר' יהודה דאמר שמואל לפני הסנה ביו"ט האחרון של תרס האחרון מזכיר אלא דפסק ר' אלעזר הלכה כרנן גמליאל דאמר שואלין בגשמים בשבטעם במרחשון ואין חילוק בין שאלה להזכרה כדמסיק בגמ' ומשיי הא לן הא לאו דבני בבל אינו לאו

שירת רבינו אשר כלל רביעי

ח

אז יחפץ אלמא שלא חסיר להפלה אלא בחדוש. וזא דקנא נטור לא מפני שאין יחיד נריך חדוש אלא נקא נטור לרבותא דלא חימא יחיד לנר נטור כמאן דלא אלי דמי ולא נריך חדוש אלא אפילו נטור נריך חדוש. וזכור הכר רבי יוסף ז"ל ראה לדבריו מדרמין בפרק אין עומדין (לא) יכול יחפץ אדם כל היום כלו כבד משרע על ידי דניאל חומנין תלמא וכו' ופשיטא דלא כפיא ליה אם חסיד הוא שיחפץ אדם כל היום כלו [א] אלא ודאי בחפלה רשע קונעיה ליה ויחסיב לו דלא יחפץ אלא ג"פ ויחסיב אר"י ולוא שיחפץ אדם כל היום כולו. אלא ודאי רבי יוחנן לא קאמר אלא היכא שמחדש בה דבר. והא דרין עומדין הכי קאמר יכול יחפץ אדם כל היום כלו בלא חדוש ויחסיב לו דאסור לפי שדומה כמי שמחפץ חובה הואיל ואין עשה חפלתו חמיונים לחדש בה דבר. הילכך אני אומר שיש לאדם ליזהר שלא יחפץ נדבה בלא חדוש דבר ונס נריך שיחא מכיר את עצמו וריו חסיר ואחמד דעתו שיוכל לכוין בחפלתו מראש ועד סוף בלא היסח דעה או קריין ליה נדיב לב עלות. אבל אם אינו מכוין יפה קריי ביה למה לי רוב זכתיים. ולואי שנוכל לכוין יפה בשלשה חפלות ביום. ואחא שלום וכל אשר לך שלום כנפך חורש שלומך טוב אשר בן הכר רבי יחיאל ז"ל:

וששאלת מי שאין לו יין ושוחה מים בחצר פשוטה אם הפסח פטורה בברכה המים או לא. כזה נפסקה החפסות. לכן כל מי שאין לו יין ודואה להפחית מן הפסח יבוא מים ויבדק עליהם וישנה קודם שיטול ידיו. ומי ששחא אחר המזון יין פחות מרביעית, דע לך כי בשיעור ברכה אחרונה של יין נפסקה ר"י ז"ל אם הוא בכזית או ברביעית ובכזית ראיות לכל לך לכן נריך אדם ליזהר שיחפץ פחות מכזית או רביעית:

וששאלת על מי שעושים שמכשלים לחולים כיצד מברכין עליהם. מי אמרין כיון שהשעורים עומן נעשים דייסא מברכין עליהם בורה מיני מזונות הרי השעורים מוכנין המים לברכתן כדאמרין בפרק כ"ד מברכין (לס). מיה דכולהו שלקי כשלקי או דילמא כיון דלא עבדי לכו אלא לרפואה הוו לכו כמו שחפץ רבא ומברכין עליהם שהכל ירצה לי שיעקב ביטול השעורים נמים אינו אלא שיקלבו המים כח חוץ השעורים להכרות החולה ולהחיותו ודמי לשכר שפטים משעורים שקולפין המים עשר וכן השעורים עליו שהכל הריהו דכדורו אר"י שהשעורים עיקר ואישינו לעילויא כמו שכתוב (בחפסות) [בחפסות] הואיל ויש לשעורים טעמו אחרינא כפה לכן אין מברכין על השכר בורה פרי האדמה ועוד כיון שהמשקה לול ואין השעורים נכרים בהם עקרו על שם המים ולא שייכא להא דרב ושמואל כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורה מיני מזונות לפי שאין בשכר אלא טעם בעלמא מירי דהוא אשחיהא שמברכין על רכס שהכל. ומי שעושים אלו גרידו ממנו שחיהא רכס שפחית רכס נשאר בה הקמח שמעריבים בה. אבל במי השעורים אין מהשעורים בחוכם כלום אלא מי ביטול השעורים מחפלה לזד אחד ואין בהם אלא קליפת טעם וכן של השעורים. ואר"י שהשעורים נעשים דייסא ואם היה אחד הוזה לאכול מהם היה נריך לבדך בורה מיני מזונות מ"מ עיקר ביטולם בשביל המים ואין נמשכין אחר השעורים, אלא דמי למיה דעלק דאק עיקר ביטולם בשביל הירקות הלך כיון שנאמן הירקות טעם בהם הולכים אחר הטעם. ואר"י אם בשלו הירקות לזרד מימימים לרפואה כיון שכל העולם מבשלים אותם לאכילה לא נשתנים בברכה המים בשביל זה שמכשלים טעם לרפואה ואין החולה נריך לאכילה הירקות:

ומי ששאל ביומין כל ארשים כיון שמוכנין יחד דשים מזמנות לטעמן כל שכן דיומאות ביומין של ארשים:

וששאלת מי שלא נחמל וזקן כמה פעמים יכול להפלה בארצו. דע שיכול להפלה בארצו כאחד מבני העיר שמחפץ כשיעלה על לבו ובלבד שלא יתחנה מפי הכבוד או מפי שליו נטור המחמה אותו להלך מעליו ולהפלה בעדו לשטות. **ועל** שמקדין לחוקק מנהג כשר הוא מחמם שאימה כבוד הוא על החוקק ונכאל הוא איכא למימר שמה יעשה והפסק אינו כמו גביל לחורי (ברכות ת).

ומי ששאל לי שיש לגבור בלחות המגביהים קולן ב"ח ואומרים עם החזן חפלה י"ז וקדושה. ואף לר"י יוחנן דאמר (ברכות כ"א) ולואי שיחפץ אדם כל היום הכי מילי ספק החפלה ספק לא החפלה. אבל היכא דהחפלה כבר אסור להפלה שנית. והחזן מחפלה להוויא את מי שאינו נקי, והקבל י"ס להם לבחוק ולכוין לברכה החזן ולומר אמן ובשאיין השטע בביה הכנסת המכונין לברכה שליו נטור קרוב הוא בעיני שברכה שליו נטור לבעלה כי נהקנו ברכות לשליח נטור לומרם בעשרה. ובשאיין השטע בביה הכנסת המכונין לברכה שליו נטור נראה כגורם לבעלה לכן כל אדם יעשה כאלו אין חפשה ויכוין לברכה החזן. ולכן בימי אבותינו יחדו עשרה בעלנין ליהוה חדיר בביה הכנסת ולכוין לשליח נטור מראש ועד סוף. והמחמרים עם החזן נראה כקלות ראש:

ובברכת יואר וערביא אני אומר עם שליח נטור בנחה כי אין אדם יכול לכוין חדיר עם החזן בשחיקה וגם אם היה אדם מכוין לדברי שליח נטור בשחיקה ובחמטת הכרס פנה לבו לדברים אחרים הרי הפסיד בברכה כי הפסיד באמתיא חבל כשאדם קורא בפיו ואף אם קרא מקצתה

וישגו אותו זמן כאלו הוא שבעה במרחשון אלמא ששאלים בברכה השנים. והתבאר כזה שאני הים שאלים הגשמים בשומע חפלה. והמקדק בדבריו יתנאל המכונין כי נפי המנהג כזה ארעא לפי שיש חלוק בין ארץ ישראל לבבל לענין שאלה והכרס מזה לעמוד שאין נקדוין רבים אלא ארץ אחרת ואומרים בזמן הנריך להם שאלה בברכה השנים. אבל בתבאר כזה ותקומה שם לריכין גשמים בימות החמה כגון איי הים ואינם נקדוין ארץ בפני עצמן הילכך כיוצאים דמו ואומרים בשומע חפלה, והרי בוכחתי והכר ידוע שבשכננו שהיא ארץ גדולה מאד ורפה וכל הארעא שמאכננו עד הארץ האחרת וזאת בכלל כלם לריכות מעט בין פסח לעשרה ובדאי רבים הם ויכולים לשאול בברכה השנים ולהכיר הגשמים בכני ארץ ישראל בחורף. ובראיתי כי הפו את לב הקהל לנלתי קבל ממני דברי אלמים חיים גם אני חרתי כי משאלו ולהכיר בביה הכנסה שאני מחפלה בו אר"י שפיתו ויכל לשאל אר"י שאני יחיד כיון שגורר רבים הוא. מכל מקום לא רציתי לעשות לדבריו אגודות ולא הייתי טוחב בחול המועד כי לא הורגלתי בכן אלא שגורר שעה הוא מפני חלול שם שמים. וגם יש בדבר הזה קצת מלמד המועד. אשר בן ס"ר יחיאל ז"ל:

כל אלו הדברים נכונים והנרים כלם נכונים הם למדין וישרים למזלוא דעת ודבריהם של טעם על כן חתמתי שמי דוד הכהן ברבי משה הכהן זל"ס: ישראל ברבי יוסף ז"ל: יששכר הלוי בן הכר רבי יקותיאל הלוי ז"ל: משה הכהן ברבי יהודה הכהן ז"ל: אין לפקפק על דברי רבותינו כי שפטים ישק משיב דברים נכונים שלמה ברבי יעקב ז"ל: **יא וטוב** להפלה עם הכבוד בעשרה זמן חורר לחוד וזמן חפלה לחוד וגם אין חורמנו כ"כ אומנחנו והכרע שטוח אלו מבעלים ביום נכטל חורמנו בשעת חפלה ונשלים אותה השעה משעות הכעלות ביום ונאל יד חונתנו בחורר ובחפלה. וגם אם אין תלמיד חכם מחפלה עם הכבוד ילמדו אחרים קל וחומר ממנו ולא יחשוט על החפלה כלל ונמלאו בתי נכסיות בעלות כי הם לא ידעוהו לכף זכות לומר שהוא עשוק בלמודו:

יב שטונין אחר פסוק דומה י"ס לענותו אחר חי השולחים שהיא סוף הברכה ולא אחר מהולל בתשבוחות. ובערביא אחר שומר עמו ישראל לעד שהיא ברכה אחרונה שאחר קריאת שמע. כדחתן (ברכות פ"ק דף י"א) בערביא אומר שמים לנפיה ושמים לאחריה. וברכה כל יראו עינינו נהקנה אחר כך כשהיו מחפלין בבהי נכסיות של השדות. וטעמו של הרב שכתב שאין אומרים אמן בשחרית כדי שלא להפסיק בין גאולה לחפלה:

יג ומה ש' מלחין מחפלה שחי חפלות של מנחה בכל יום אם הוא סומך על הא דאמר רבי יוחנן (ברכות כ"א) ולואי שיחפץ אדם כל היום כלו בכל החפלות היה יכול לעשות כן. ור"י כתב הא דאמר רבי יוחנן ולואי שיחפץ אדם כל היום כלו היינו דוקא בספק החפלה ספק לא החפלה וה"ק אינו חושש אם מחפלה מספק דאף אם החפלה כבר מחי נפקא מינה אף אם יחפלה כל היום כלו מספק ולא פליג אדרב יאודה אומר שמואל דאמר אם החפלה נשכח והחפלה שנית וזכר שהחפלה כבר פוסק אפילו בחלמט הכרס וכו' אמרין (בפרק אין עומדין לא) יכול יחפץ אדם כל היום כלו כבד משרע על ידי דניאל חומנין תלמא וכו'. משמע דאין לו לאדם להפלה יותר משלש פעמים. והא דאמרין בפרק מקום שנהגו (דף כ"ד) דאליא דרבי יוחנן מחפלין חפלה נעילה בחשית ליכור מהאי טעמא דאמר רבי יוחנן ולואי שיחפץ אדם כל היום כלו שאני חשיתי נטור שהוא דומה ליום הכפורים ולואי להפלה בו חפלה נעילה אבל כל ימות השנה נראה דרבי יוחנן מודה שאין להפלה יותר. והרב אלפס ז"ל כתב הא דאמר רבי יוחנן ולואי שיחפץ אדם כל היום כלו מפרשי רבנן בני מילי ביחיד ואדעמא דרשאו אבל אדעמא דרשאו [אסור] ונטור בין אדעמא דרשאו בין אדעמא דרשאו אסור דקיי"ל חפלות כנגד חמדין הקדוש כשם שאין הכבוד מביאין עולה נדבה כך אין הכבוד מחפלין חפלה נדבה אבל היחיד מחפלה חפלה נדבה שכן היחיד מביא עולה נדבה הילכך אין היחיד מחפלה חפלה המוספין נדבה שאינו מתנדב קרבן מוסף. ואר"י שאין יחיד מביא חמיד אלא מתנדב עולה כמו החמיד שהיה עולה קרבנות מוסף נמי עולות יניכו אם כן יחפלה היחיד נמי קרבנות מוסף. יש לומר משום דליכא גם טעמא במוסף שאינה נדבה. ומיהו קשיא במוסף שבה דליכא טעמא יחפלה היחיד נדבה. וכי חימא לפי שבשבת אין היחיד מוקריב נדבה. א"כ שאר הצפלות לא יחפלה יחיד בשבת נדבה ונריך לומר דאין הכי נמי לפי דברי הרב אלפס ז"ל. ועוד כתב הרב אלפס ז"ל כיון דאמר רב יאודה אומר שמואל היה עומד בחפלה וזכר שהחפלה פוסק ואפילו בחלמט ב"ה מפרשי ליה רבנן דהיינו משום שכתב שכבר החפלה ועמד להפלה לשם חובה ואם היה גומר חפלתו נמלא מחפלה שחי חפלות של חובה והיו כמו שמקריב שחי חמדין בשחרית ועובר משום כל חטאת הלכך פוסק אפילו בחלמט ברכה. ובכא אר"י רבי יוחנן מודה דלא אומר רבי יוחנן ולואי שיחפץ אדם כל היום כלו אלא חפלה נדבה אבל חפלה חובה לא אומר ורב האי גאון כתב הא דאמר ר' יוחנן ולואי שיחפץ אדם כל היום כלו דוקא על ידי חדוש אבל בלא חדוש לא. והביא ראה מהא דאמרין בפרק מי שמתו (כ"א) אומר רב יאודה אומר שמואל החפלה ונכנס לבית הכנסת ומלא נטור מחפלין אם יכול לחדש דבר בחפלתו כדי שיהא חפלתו מתקוים יחפלה ואם לאו

הנה נא אמרתי לבוא בעצרה ויתלבנו הדברים בעיה. כידוע יש בזה חלופי מנהגים: יש שאומרים תפלת טל קודם התפלה ויש שאומרים בתוך התפלה, וזה מישך שייך להני חרי מנהגי המזכירים בשו"ע או"ח (סימן קיד) אי מזכירין טל בימי הקיץ. ובני אשכנז שאין מזכירין טל בימי הקיץ, אי אפשר להם להכריז קודם מוסף על הפסקת מוריד הגשם, וכהסברו של הלבוש וכן הוא בשו"ע של הרב הגרש"ז ז"ל, דמכיון שאין אומרים טל, לא שייך להכריז על הטל, ולהכריז שלא לומר, מוריד הגשם ג"כ אין דרך, ולכן אומרים, מוריד הגשם' במוסף, שא"א להפסיק בלי חכונה עד שישמעו שהש"ץ כבר הפסיק, אבל האומרים מוריד הטל' בקיץ מכריזים קודם מוסף ובמוסף מפסיקים מלומר, מוריד הגשם' ותפלת טל שלפני מוסף הוא להם במקום הכרזה, ולכן הדין הוא שיאמרו תפלת טל לפני מוסף, שהוא הכרזה כדי להפסיק במוסף מוריד הטל, ואם יאמרו תפלת טל בתוך התפלה ולא יכריזו קודם מוסף, מוריד הטל' זהו שלא כדיון, וכארץ ישראל כולנו אומרים בקיץ, מוריד הטל' ולכן הדין נותן להכריז קודם מוסף וטוב שיאמרו קודם מוסף תפלת טל שזוהו ההכרזה.

ומלבד כל הנו, הרי רוב מנין ורוב בנין של ירושלים נהגו שלא לומר פיוטים בתוך התפלה חוץ מרה ויוהכ"פ, ומנהג זה נתיסד מתחילת ישוב האשכנזי בירושלים ע"י גדולי תלמידי הגר"א ז"ל, וגם בבית"ל ישורון הרי כבר התחילו במנהג זה כמה שנים ואין לשנותו, ואם יאמרו תפלה זו קודם תפלת מוסף הרי הכל מודים שזוהו שביל הוזהב שאין בו שום דופי, אבל לאומרה בתוך התפלה, הרי יש גדולי עולם שחוששים בזה, ולמה יניחו את הודאי להכנס בספק על לא דבר, הנני מקוה שישרת לב הגבאים הנכבדים יחכימו שלא לעשות שינוי זה ללא תועלת.

סימן נו

שאלה והזכרת-גשמים במדינות שהקיץ מתחיל בחג הסוכות

שאלה: אנו תושבי זילאנדיא החדשה שהיא בחלק הדרומי של כדור הארץ ומשונה אצלנו זמני הקיץ והחורף משל מדינות אירופה, כי הקיץ מתחיל מימי חג הסוכות והחורף מתחיל מחג הפסח ואילך, ואנו מזכירים בשם אחרי הסוכות כמו בארץ ישראל, אבל לענין שאלת הגשמים אנו מסופקים אימתי לומר ותן טל ומטר.

תשובה: שאלה מעין זה נמצאת בתשובת הרא"ש (כלל ד אות י), ודעת הרא"ש היא כי במדינה כזאת יאמרו אחרי הפסח ותן טל ומטר, אבל הוא בעצמו אומר, אע"פ שכן דעתו אבל דבריו בזה לא נתקבלו, והב"י כתב נהי דלכתחילה לא קי"ל כוותיה, כיון שנתפשט בתפוצות ישראל דלא כוותיה, מ"מ בדיעבד אם יחיד טעה ושאל מטר

ואילו לענין הזכרת טל ומטר קי"ל (טורש"ע סימן קיז סעיף ה) שאם לא שאל טל ומטר וזכר קודם שומע תפלה אין מחזירין אותו ושואל בשומע תפלה.

גם מדברי המג"א (סימן קח ס"ק טז) מוכח שאף לענין הזכרת טל ומטר אם גם בערבית לא יזכיר טל ומטר, כגון שזכר בליל שבת שטעה ולא הזכיר טל ומטר במנחה ערב שבת, לדעה הראשונה שבטור א"צ לחזור ולהתפלל ערבית שתיים, שכתב שם על דברי המחבר: טעה במנחה של שבת והתפלל שמונה עשרה ולא הזכיר של שבת מתפלל במר"ש שתיים ואינו מבדיל בשניה, ויתפלל אותה בתורת גדבה, וה"ה אם לא הזכיר יעלה ויבא במנחה, משום ד"א דא"צ להתפלל שנית וכו', וכתב ע"ז המג"א וז"ל: ונ"ל דאם בלילה ג"כ ר"ח, לכ"ע יתפלל, דהא ירויה שיאמר יעלה ויבא, וה"ה בליל י"ט שני, וה"ה אם שכת ותן טל ומטר, עכ"ל, ומוכת מדבריו, שגם לענין טל ומטר רק בימות החול כתב דלכולי עלמא צריך להתפלל ערבית שתיים, ומשום דיריית בתפלת התשלומין שיאמר טל ומטר, אבל אם נזכר בליל שבת שבין כך לא יזכיר טל ומטר ולא ירויה בתפלתו שנית, תליא במחלוקת זו של הראשונים, וכדי לצאת ידי ספק צריך לחזור ולהתפלל שנית בתורת גדבה, ועיין משנה ברורה (ס"ק לה).

שוב מצאתי בספר חסד לאברהם (תנינא סימן כ) שכתב בפשיטות, דבטל ומטר הא דמחזירין אותו, לאו משום דע"ז כמאן דלא צלי דמי, דאף בלא שאלה והזכרה יצא יד"ה תפילה, אלא דחזור ומתפלל לצאת יד"ה הזכרה ושאלה, ע"כ, ומשמע דפשיטא ליה דאין בזה משום משנה מטבע הברכה, ולא דמי כלל כאלו לא התפלל כלל, וא"צ לחזור ולהתפלל אם לא יתקן ולא ירויה בתפלתו שנית.

אגב ארשום מה שמחדש שם, דבתפילת ערבית אם שכת לומר טל ומטר אין מחזירין אותו, וטעמא דמילתא, דאף שכתב הרי"ף (בפרק תפלה"ש) דאף דתפילת ערבית רשות, מ"מ כיון דזכר שויה עליה חובה אי טעי הדר לרישא, מ"מ נראה, דהיינו בשאר טעות המבטל כל התפילה וכמאן דלא צלי דמי, משא"כ בשוכת טל ומטר דלא הוי כמאן דלא צלי ויצא ידי תפילה, ולענין לחזור בשביל טל ומטר לא קבלו עליהו, ומציין למג"א (סימן רלו ס"ק א), דמשמע דבזה דעתו דמחזירין אותו אף בתפילת ערבית, וצ"ע.

סימן נה

אם מותר לשנות ולומר תפילת טל בחזרת הש"ץ

בתשובה למכתבו שדורש חו"ד להלכה ולמעשה בנוגע לתפלת גשם ופל, שכביד"ג ישורון עשו שינוי מכפי החנוג בשנים קרמוניות, ואמרו תפלת טל ביופ"ר של פסח, בתוך חזרת הש"ץ של תפלת מוסף, ומע"כ רוצה לדעת שורת הדין אם יש להם יסוד נכון לשנות.

הוא קורא מתוך הספר (המגילה) — יש להוסיף קצת בביאור דבריו. והוא, דשומע כעונה או חושבים את השומע כנגרר לקורא לכל דבר, ולא רק לעצם הקריאה בלבד אלא גם להשלמת תנאי מצות הקריאה, ומכיון שהקורא קרא את המגילה מתוך ספר, נחשב גם השומע ממנו כעונה מתוך הספר. וכל זה או למדים מהכתוב: „את כל דברי הספר אשר קרא מלך יהודה“ (מלכים ב' כב טז). היינו דהמלך קרא בספר, ובאמת הרי המלך לא קרא אלא שמע, וגם מה ששמע לא שמע מתוך ספר אלא שמע בע"פ משפן שקרא מתוך הספר, וע"כ דשומע הוא כעונה ונגרר לעונה בכל דבר וכשהוא שומע קריאת הקורא שקורא מתוך הספר נחשב גם הוא כקורא בספר אעפ"י ששומע בע"פ, ובוה מתורץ קושיית החת"ס, דעל כרחך פירוש הכתוב דהוי כקורא בספר הוא מתורת שומע כעונה, דאם הוא מתורת הרהור כדבור, ע"י הרהור דנפשיה לא היה נחשב כקורא מתוך הספר אלא כקורא בע"פ.

אולם בעיקר דברי הטו"א, דפשיטא ליה דמתורת שומע כעונה גם בשומע בע"פ מהקורא בתוך הספר, נחשב השומע כקורא מתוך הכתב, פשיטא ליה להגאון רבי יעקב עמדין לאידך גיסא, דשומע כעונה אמרו ולא כקורא מתוך הכתב, שכתב בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סימן עה) לענין קריאת התורה בסומא, שפסק המחבר (או"ח סימן קלט סעיף ג) שסומא אינו קורא לפי שאסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב, ובט"ז (סימן קמא סעיף ג) הכריע כדעת האגודה והנמו"י דסומא שאמרו שאינו קורא בתורה, היינו משום דאין קורא ע"פ, אבל אוקמי אינש אחרינא שפוחת ורואה והסומא מברך ועומד בצדו שפיר דמי, ומטעם שומע כעונה, וכתב ע"ז השאילת יעב"ץ וז"ל: „מה יתן ומה יוסיף אם יהיה דינו כעונה, הלא אינו אלא עונה בע"פ וע"כ אסר הרמב"ם וכל הפוסקים ז"ל לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב אעפ"י שבקי בו וקורא כתקונו, משום שכך הוא הדין דברים שבכתב וכ"ש בצבור ובברכה שלא נתקנה אלא על קריאה הגונה מתוך הכתב, ולכן אותה שאמרו דשומע כעונה אינו מועיל כ"א לפיקח הרואה בס"ת ויכול הוא לקרות מתוכו שמקריין אותו שיוצא בזה כאילו קרא בפיו אעפ"י ששוחק משום דקיי"ל שומע כעונה, שבאופן כזה הרי הוא כעונה מתוך הכתב כדינו לפיכך יוצא ידי"ח בשמיעה, משא"כ בסומא שאינו רואה כלום מתוך הכתב למה תועיל לו השמיעה להתירו בדברים שבכתב ע"פ, ואם אמרו שומע כעונה לא אמרו כקורא מתוך הכתב, ובקריאת התורה לא מהני שומע כעונה אלא דוקא כשס"ת לפניו שרואה בו ושומע מן הקורא מתוכו או אמרינן דהוי כעונה מתוך הכתב, עכ"ל.

הנה שפתי דעת הגאון ר"י עמדין ברור מללו, שלא אמרו שומע כעונה אלא לעצם הקריאה בלבד, והשומע בע"פ מן הקורא בכתב אינו נחשב כעונה מתוך הכתב אא"כ כשס"ת לפניו ושומע מן הקורא בתוכו, ולעומת זאת מדברי הט"ז שמכשיר בסומא מטעם שומע כעונה משמע כהטורי אבן.

בברכת השנים אינו מחויב לחזור ולהתפלל אלא בתורת נדבה, וכן הסכימו האחרונים.

ולכן במדינת ניו זילאנד אל תשנו ממנהג ישראל בכל התפוצות שאחרי סוכות תאמרו, ותן טל ומטר ואחרי הפסח תאמרו, ותן ברכה, ולא, ותן טל ומטר, וכן לא תזכירו, משיב הרוח ומוריד הגשם' כמבואר בשו"ע (סימן קיז), וכן הוא בערוך השלהן (ולא כמו שכתבתם שבעל ערוך השלהן פסק שיש לומר אחרי סוכות ותן ברכה ואחרי פסח ותן טל ומטר). וכתב עוד שכל המפקפק בזה ראוי לענוש, ורק אם יחיד טעה ואמר אחרי הפסח ותן טל ומטר אינו חוזר כי לענין בדיעבד חוששין לדעת הרא"ש ואין מחזירין אותו.

סימן נז

גדרי שומע כעונה

ע"ר הערתו בטוכה (דף לח ע"ב): „בעו מיניה שומע ולא ענה מהו א"ל שומע ולא ענה יצא. איתמר נמי אריב"ל משוב בר קפרא מניין לשימיע כעונה דבתיב: „את הדברים אשר קרא יאשיהו“, וכי יאשיהו קרא והלא שפן קרא מרכתיב: „ויקרא שפן מלפני המלך“, אלא מכאן דשומע כעונה, והקשה כת"ר דלמה צריך לשומע כעונה תיפוק ליה משום דהרהור כדבור דמי.

הנה ע"ז י"ל, דנהי סמן התורה יוצא מדין הרהור כדבור, מ"מ מדרבנן צריך שיוציא בשפתיו, וכמבואר בשו"ת רעק"א (מהדורה תנינא, סימן קנא), דאפילו למ"ד הרהור כדבור, מ"מ מדרבנן צריך שיוציא בשפתיו, ולכן צריך לשומע כעונה שיהא יוצא אפילו מדרבנן, אלא אי קשיא הא קשיא על ריב"ל שהביא ראייה מן הכתוב דשומע כעונה, דילמא הפירוש של הכתוב הוא משום הרהור כדבור, וקושיא זו כבר הקשה בשו"ת חת"ס (ח"ו, סימן יט), עיי"ש מה שתירץ.

ולענ"ד י"ל קושיית החת"ס בהקדם דברי הטו"א (מגילה, דף יט ע"ב), כהא דאין חש"ו מוציאים אחרים יד"ח במגילה משום שאין מחויבים בדבר, והקשה שם הטורי אבן, לרבינא שסובר הרהור כדבור דמי למה לא יצא ע"י הרהור דנפשיה, דל מכלאן קריאה אפ"ה יצא מדין הרהור כדבור, ותירץ שם הטו"א, דהא דאין חרש שוטה וקטן קוראים את המגילה, היינו כשהאחרים השומעים אין מגילה פתוחה לפניהם ושומעים אותה בעל פה לא מתוך מגילה, ולכן ע"י הרהור דנפשיה ומדין הרהור כדבור אינם יכולים לצאת דלא עדיף מקריאה בע"פ דלא יצא, וע"כ אי אפשר לצאת אלא מתורת שומע כעונה, שהוא שומע קריאת הקורא שהוא קורא מתוך הכתב, ומשום כך כשהקורא הוא אינו מחויב בדבר א"י להוציאו, עכ"ל. ובהא דפשיטא ליה להטורא דמדין שומע כעונה יצאו השומעים יד"ח בקריאת המגילה אעפ"י שהם שומעים בע"פ לא מתוך המגילה כל שהקורא

הלכות תפלה סימן קיז

שלג באר הגולה

קיז דיני ברכת השנים, ובו ה' סעיפים:

א ברכות ל"ג ב הפניה
י ג טור בשם הראשון
ד שם בגמרא ה סוף
פירק קמא דהענין

א *ברכת (ב) (א) השנים צריך לומר בה בימות הגשמים 'ותן טל ומטר'. *ומתחילין לשאול מטר בחוצה לארץ (ב) *בתפלת ערבית (ג) של יום (ד) ששים אחר תקופת תשרי (ויום התקופה הוא בכלל (א) (ד) הששים, הגה"מ פ"ב). (ז) (ח) 'ובארץ ישראל מתחילין לשאול (ו) מליל ז' במרחשוון. (ז) ושואלין *עד תפלת המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ומשם ואילך פוסקין מלשאול: ב "יחידים הצריכים למטר בימות החמה (ח) אין שואלין אותו בברכת השנים אלא (ט) (ס) ב"שומע תפלה". ואפילו עיר גדולה כנינוה או ארץ אחת כולה, כמו ספרד בכללה

שערי תשובה

(ב) השנים. עבה"ט. ועיין בש"צ: וברך שנתינו בלתי וא"ו והגון קמוצה, ומ"ש באבודרהם שנתנו הוא ט"ס שהרי אומר תיכף ותהי אחריתה, לשון יחיד ע"ש, ונראה דגם כגוסס אשכנזים שאין אומרים ותהי אחריתה מ"מ אין לשנות לומר שנתנו רק שנתנו בקמ"ץ הגון וכן המנהג: [ז] ובא"י. עבה"ט. וכתב בד"ץ, בן א"י שהיה בא"י בו' חשוון ושאל כמנהג א"י ימים מועטים, ושבו חזר לח"ל, כיון שהתחיל לא יפסיק. ועיין בהלק"ט ח"א סימן עג, אם שכח בן א"י

ביום א' השאלה בתפלת ערבית השייכה ליום ד': (ז) ובא"י. לפי ששם צריך לגשמים יותר לפי שגבוהה היא מכל הארצות. מי שיצא מא"י לח"ל, אם יש לו אשה ובנים בא"י אע"פ שאין דעתו לחזור בימי הגשמים שואל כבני א"י. עד שמעתי מהרב מהור"א יצחקי ולה"ה ששמע ממהר"י מולכו ולה"ה שמהר"י גוטה ז"ל וכמה גדולים אחרים שחלקו על מהריק"ש בזה וכתבו דשואל כבני ח"ל וכן פסק בתשובת דבר-שמואל סי' שג. ופרי חדש פסק שבני א"י שבאו לח"ל כל זמן שדעתם לחזור בכל אותה שנה לא"י שואל כבני א"י, ואם אין דעתם לחזור אלא אחר שנה או שנתיים כמו שלוחי א"י, אע"פ שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני ח"ל ע"ש: (ה) בש"ת. ונראה דלפ"ז כ"ש שיש לנו לשאול מטר אחר ז' מרחשוון תוך ס' לתקופה בשית כשצריכין לכך, דהא אפילו בתקופת תמוז דסימן קללה הם, שואלים בש"ת. וכתב ט"ז הא דצבור מותר להתפלל בש"ת היינו כשמתפללין בלחש אבל לא יאמר אותו הש"ץ בקול רם אפילו בש"ת. והב"ח כתב, קבלתי שלא לשאול גשמים כלל שלא בזמן

באר היטב

(ב) השנים. צ"ל ושבענו מטובך ולא מטובה, הרא"ש ורש"ל. ועט"ז כתב, כשהוא בדרך יאמר מטובך וכשהוא בעיר יאמר מטובה, ע"ש הטעם, ובסידור האר"י ז"ל כתב מטובה: (ג) ס'. כלומר בתפלת ערבית שמתחיל יום ס': (ג) ה"ס'. כלומר יום שנפלה בו התקופה מחשבינן מכלל ה"ס' אפילו אם התקופה נופלת בחצי יום או אח"כ, רק שהיא קצת קודם הלילה, ולעולם ב' ימים בין התקופה להשאלה, דאם התקופה ביום א' השאלה בתפלת ערבית השייכה ליום ד': (ז) ובא"י. לפי ששם צריך לגשמים יותר לפי שגבוהה היא מכל הארצות. מי שיצא מא"י לח"ל, אם יש לו אשה ובנים בא"י אע"פ שאין דעתו לחזור בימי הגשמים שואל כבני א"י. עד שמעתי מהרב מהור"א יצחקי ולה"ה ששמע ממהר"י מולכו ולה"ה שמהר"י גוטה ז"ל וכמה גדולים אחרים שחלקו על מהריק"ש בזה וכתבו דשואל כבני ח"ל וכן פסק בתשובת דבר-שמואל סי' שג. ופרי חדש פסק שבני א"י שבאו לח"ל כל זמן שדעתם לחזור בכל אותה שנה לא"י שואל כבני א"י, ואם אין דעתם לחזור אלא אחר שנה או שנתיים כמו שלוחי א"י, אע"פ שיש להם אשה ובנים בא"י שואל כבני ח"ל ע"ש: (ה) בש"ת. ונראה דלפ"ז כ"ש שיש לנו לשאול מטר אחר ז' מרחשוון תוך ס' לתקופה בשית כשצריכין לכך, דהא אפילו בתקופת תמוז דסימן קללה הם, שואלים בש"ת. וכתב ט"ז הא דצבור מותר להתפלל בש"ת היינו כשמתפללין בלחש אבל לא יאמר אותו הש"ץ בקול רם אפילו בש"ת. והב"ח כתב, קבלתי שלא לשאול גשמים כלל שלא בזמן

ביאור הלכה

* בתפלת ערבית. כתב החי"אדם בשם הפרי חדש, דבדיעבד אם התפלל ושכח "טל ומטר", מונין מעת לעת; ולפי זה כיון דאין תקופת תשרי נופלת אלא בג' שעות או בט' שעות בלילה או ביום, לעולם אין צריך לחזור בתפלת מעריב הראשונה, כיון שצריכין לא נשלם ס' יום מעת לעת, וכן אם התקופה נופלת ביום, אין צריך לחזור אפילו בתפלת שחרית להתפלל קודם ג' שעות ביום, וכשנופלת בט' שעות ביום ומתפלל מנחה קודם ט' שעות, גם-כן אין צריך לחזור, עד כאן לשונו. והפרי-מגדים הביא להפרי חדש וכתב עליו: ואינו יודע אם לסמוך עליו בזה, כי אין הלכה כאבי העזי בזה, ועל-כל-פנים מחוייב להתפלל ומתנה, כבסימן קז סעיף א ע"ש. ובספר מחזיקי-ברכה פסק בהדיא דלא כפרי חדש, וגם הבעל דרך-החיים לא הזכיר כלל שום נפקא-מינה בין יום ראשון לשאר ימים, וגם מביאור הגר"א משמע לכאורה דפסיקא ליה דאין הלכה כראב"ה בזה: * עד תפלת המנחה. ואם טעה במעריב ליל ראשון של פסח והתפלל תפלת שמונה-עשרה של חול ונוכח לאחר שהתחיל "ברך עלינו", שהדיון הוא שצריך לסיים כל אותה ברכה, כמו שכתוב בסימן רסח, אינו אומר "טל ומטר" כיון שגם הצבור אינם אומרים. ואם חלה השאלה ביום שבת, וטעה והתפלל של חול

משנה ברורה

אפילו פסוק אחד:

א (א) השנים. הנוסח "ושבענו מטובך" נמ"א בשם הרא"ש ורש"ל, ובסידור האר"י כתוב "מטובה": (ב) בתפלת ערבית. עיין בביאור הלכה: (ג) של יום ששים. כלומר, בתפלת ערבית שמתחיל יום ששים, (ה) ואז יכריז השמש לאחר הקדיש קודם התפלה "טל ומטר" בכדי שידעו לומר 'ותן טל ומטר', ואם לא הכריז, אף-על-פי-כן יאמרו: (ד) הששים. כלומר, יום שנפלה בו התקופה מחשבים מכלל הששים, אפילו אם התקופה נופלת בחצי יום או אחר-כך, רק שהיא קצת קודם הלילה; (ז) ולעולם שני ימים בין התקופה להשאלה, דאם התקופה ביום א', השאלה בתפלת ערבית השייכה ליום ד': (ה) ובארץ ישראל וכו'. לפי ששם צריך לגשמים, לפי שגבוהה היא מכל הארצות, מה שאין כן בגולה, ואנו בכל חוצה לארץ בתר בני גולה דככל אזלינן. **בן ארץ ישראל בחוצה לארץ או להיפך, אם דעתו בתוך שנה לחזור, שואל כמקומו, ואם דעתו אחר שנה, שואל**

הפרי חדש והביאו הפרי-מגדים. ובספר ברכי-יוסף הסכים בשם כמה גדולים לדעת מהר"י גוטה ומהר"י מולכו, דכל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה, ודלא כהפרי חדש, עיין שם; ולכאורה מדברי הבאר היטב משמע דהם מייירי דוקא באין דעתו לחזור, וצריך לעיין בתשובת דבר-שמואל ובספר יד-אהרן, כי שם מקורם: (ו) מליל ז' וכו'. ובדיעבד אם לא שאל מחזירין אותו, ואינו דומה לערבית של ראש-חודש, דשם הטעם משום דאין מקדשין החודש בלילה נכן כתב בספר ברכי-יוסף, ובספר זכור לאברהם מצדד שלא לחזור בדיעבד, וכדעת הלכות קטנות חלק א סימן עג, וכמו בהזכרה, עיין שם, אבל מדברי כמה אחרונים שראיתי לא משמע כן: (ז) ושואלים עד וכו'. כלומר, ועד בכלל, ואין חילוק בפסיקה בין ארץ-ישראל לחוצה לארץ: ב (ח) אין שואלין אותו. ואף דאיתא לקמן בסימן קיט דאם היה צריך לפרנסה אומרה בברכת השנים, שאני פרנסה שהוא דבר הצריך לכל ואין בו היזק לשום אדם, (ג) אבל מטר יש בו היזק לשאר ארצות: (ט) ב"שומע תפלה". ונראה (ד) דלפי זה, דכל-שכן שיש לנו לשאול מטר ב"שומע תפלה" אחר ז' מרחשוון או בין פסח לעצרת במקומות הצריכין לכך, דהא אפילו בתקופת תמוז דסימן קללה הם, שואלין ב"שומע תפלה". כתב ט"ז: הא דצבור מותר להתפלל ב"שומע תפלה" היינו כשמתפללין בלחש, אבל לא יאמר אותו השליח-צבור בקול רם אפילו ב"שומע תפלה". (ה) ומנהגנו כהיום שאומר השליח-צבור ב"שומע תפלה", אבל אינו אומר 'ותן טל ומטר' לחוד כי אם בפסוקים ושאר לשונות, וכבר נדפס בסידורים.

30/07/2018 18:00:00

שער הציון

(ב) דרך-החיים: (ג) מגן-אברהם: (ד) ר"ן: (ז) ב"ח: (ה) פריי-מגדים ושאר אחרונים:

ומ"ש דאסיקנא דיום ששים כלאחר ששים. גם זה שם: ובתורה נהגות מיימוניות פ"ב (תפלה אות י) וקיימא לן דיום תקופה מתחיל נמצא כשעברו י"ח ימים מן התקופה שואלין בתפילת ערבית שהוא תחלת י"ט: **ובתב ה"ר דוד אבודרהם (עמ' ק) ויום ס'**

יצא בכ"ג מנוצמזרי אס היה אותו פיצרי"ר מכ"ח יום אצל אס היה פיצרי"ר מכ"ט יום תהיה השאלה בכ"ג נוצמזרי כי תקופת תשרי לעולם שצעה ימים קודם אקטוצרי [ב:] ומ"ש בשם אבי העזרי (תענית פ"י תתמו) דהנך ששים מנינן דהו מעת צעת. כן כתבו שם הרא"ש (ס"ד ד) והמרדכי (ס"י תריז) נשמו: ומ"ש בשמו עוד שאם נפלה התקופה בשלש שעות מן היום וכו'. כן כתב שם המרדכי: ומ"ש שהרא"ש כתב על דבריו ולא נהגו כן וכו' גם מה שכתב תמהני למה אנו נוהגין בבני גולה וכו'. הכל שם: ומ"ש מכ"ב מקום דבר שתלוי בארץ למה ננהוג כמותם. פירוש דבר שתלוי בארצות שיש ארץ שצריכה מטר בזמן שצמחה אינה צריכה וכן ציאר יפה בתשובה (כלל ד ס"י י) וזה לשונו דאע"ג דתניא חנניה אומר ובגולה עד ס' בתקופה ואין בכל מילתא אזלינן בתר חכמי צבל ועדיין כוונתו היכא דפלגי אהדיי חכמי צבל וחכמי ארץ ישראל דתלמוד צבלי חשדינן עיקר הני מילי בדבר איסור והיתר ומיזב ופיטור וטומאה וטהרה אצל בדבר התלוי בצורך השעה ואין צו שינוי לעצור על דין תורה רח"ו לילך אחר השנים והמקומות והזמן דצבל שוכנת על מים רבים ולא צריכים גשמים עד ששים לתקופה או היה זמן הורע מאוחר צבל אצל בארץ אשכנזי שזמן הורע הוא מחצי תשרי ואילך הדבר ידוע שאם לא ירדו גשמים מיד אחר הורע שהוא מתקלקל שהעופות והעכברים יאכלוהו כולו למה לא נעשה כבני ארץ ישראל ששואלים את הגשמים צו' במרחשון כרבן גמליאל כי בדבר זה אין מחלוקת בין בני צבל ובין בני ארץ ישראל שיתנו אלו טעם לדבריהם שראוי לעשות כך ואלו נותנים טעם שראוי לעשות כמותן אלא שצבל היו עושים כפי הצריך להם ע"כ. **ובתב** עוד באותה תשובה שכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה פרק קמא דתעניות (מ"ג) שמה שאמר רבן גמליאל שצעה במרחשון שואלין את הגשמים אינו אלא בארץ ישראל ובארצות שאוירם כאוירה אצל בארץ ארצות צריכה להיות השאלה בזמן שהם צריכים לגשמים באותה הארץ ויעשו אותו זמן כאלו הוא שצעה במרחשון ובחצירו (תפלה פ"ב הע"י)

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו ואמר רבי אלעזר הלכה כרבן גמליאל. ותניא חנניא אומר ובגולה פירוש בבבל אין שואלין עד ששים יום אחר התקופה. ואנן בתר בני בבל גרידינן. ואיבעיא לן יום ששים כלפני ששים ואין שואלין בו או כלאחר ששים ואסיקנא כלאחר ששים היילך בתפלת ערבית של יום ששים מתחילין. וכתב אבי העזרי דאיתמר ג' בירושלמי דהנך ששים מנינן להו מעת לעת שאם נפלה תקופת תשרי בלילה מונין ששים מן הלילה ואם נפלה ביום מונין מן היום וכן פסק הוא. וכתב עוד שאם נפלה התקופה בשלש שעות ביום והציבור לא הזכירו בהתפללם בבוקר ויחיד אחר תפלתו מן הציבור דבית ציבור גריר שאין עושים כשתי תורות. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב על דבריו ולא נהגו כן אלא לעולם שואלין בתפלת ערבית של יום ששים. וכתב עוד אדוני אבי ז"ל תמהני למה אנו נוהגין בבני גולה נהי שהתלמוד שלנו הוא בבלי (ד) מכל מקום דבר שתלוי בארץ [ב] למה ננהוג

כתב משצעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים צצרכת השנים כל זמן שמזכיר גשם צמה דברים אמורים בארץ ישראל אצל שצנער ובסוריא ובמזרים ובמקומות הסמוכים לאלו והדומים להם שואלין הגשמים ציום ששים אחר תקופת תשרי ומקומות שהם צריכים לגשמים צצמות החמה כגון איי הים הרחוקים שואלין את הגשמים צעת שהם צריכים להם צצומע תפילה ולפוס ריהטא משמע שפירוש המשנה סותר מה שכתב בחצירו כי צפירוש המשנה כתב וצאחר ארצות צריכה להיות השאלה בזמן שהם צריכים לגשם באותה הארץ ויעשו אותו זמן כאלו הוא ו' במרחשון אלא ששואלין צצרכת השנים ובחצירו (שם הי"ו) כתב שאי הים שואלין צצומע תפילה. והמדקדק צצבריו ימצאם כמיונים כי צפירוש המשנה כתב ארצות לפי שיש חילוק בין ארץ ישראל לצבל לענין שאלה והזכרה מזה נלמוד שאין נקראים רבים אלא ארץ אחת ד' ואותם אומרים צזמן הצריך להם שאלה צצרכת השנים אצל בחצירו כתב מקומות שהם צריכים גשמים צצמות החמה כגון איי הים ואינם נקראים ארץ צפני עממן היילך כיחידים דמו ואומרים צצומע תפילה ע"כ. ודעת הר"ן נוטה קצת לדעת

הרא"ש לענין הדין אע"פ שצפירוש צצרי הרמב"ם נראה שהוא חלוק עליו שכתב צפרק קמא דתעניות (ב ד"ה ואיכא למידק) ואיכא למידק היכי פסק רבי אלעזר הלכה כרבן גמליאל דאמר צו' במרחשון שואלין את הגשמים דהא רבן גמליאל לא אמר הכי אלא מפני תקנתן של עולי גלים והאידנא בתר חורבן ליכא למיחש לתקנתיהו איכא למימר דבגמרא אמרינן דאיכא דאית ליה פירות צצברא אין שואלין עד ו' במרחשון ומשום הכי פסקינן הלכה כרבן גמליאל לומר שכיון שהוקצע זמן זה לבני ארץ ישראל אף כל מי שיראים מירידת גשמים משום פירי צצברא וכיוצא צו מאחרין השאלה עד ו' במרחשון וכבר כתבתי במידושי שגרא מדקדוק סוגיית הגמרא דצאחרא דלית להו פירי צצברא ואינו מקום טבעי אלא צריך גשמים כגון ארץ ישראל שואלין תיכף אחר החג ונמצאת אומר שכל המקומות שזין להזכרה מיום טוב האחרון של חג אצל צצאלה נחלקו לשלשה דינים כפי חילוק א' המקומות שצאריך ישראל וצכל המקומות הצריכים למטר כיוצא בה ואין להם פירי צצברא שואלין ומזכירין ציום טוב האחרון של חג. והיכא דאית להו פירי צצברא מאחרין את השאלה עד ו' במרחשון וצבל שהיא טבעית הרבה עד ששים בתקופה וזה הדרך היותר מתחוויר צצני וכבר נהגו ג"כ צצצת מקומות לשאול צו' במרחשון אצל מה אעשה והיר"ף

פרישה

התקופה צכלל וקאמר דתנן כו' ורלונו לומר שהרי צמתניתן תניא צג' ימים וכו' רק צצני גולה מונין ס' לתקופה ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' וכו' ואסיקנא כלאחר ס' והיינו משום שדי לנו צצרתקה זו מבני ארץ ישראל וממעטין צכל מאי דטכל לפרש לקיים מ"ש וצגולה עד ס' כדי שלא לרסק יותר מדאי מבני ארץ ישראל והוא הדין דמהאי טעמא אמרינן נמי דיום התקופה הוא צכלל ודוק: (ד) מב"ב מקום דבר שתלוי בארץ. פירוש צצצמות הארץ או לחוט וצ"י פירש התלוי בארצות:

דרישה

[ב] למה ננהוג כמותם. עיין לקמן בחושן משפט סימן ת"ט לענין איסור גידול בהמה דקה בבבל שהיו שם רוב ישראל כתב גם כן דיש אומרים דאנו בכל מנהגינו בתר בבל גרידינן ונראה דבהא לא גרידינן אבתריהו וכו' ע"ש:

הגהות והערות

[ב] התאריכים הכתובים באבודרהם הם לפי מנין הנוצרים בזמנו. אולם בשנת שמ"ג שינו חכמי הנוצרים ברומא את סדר חשבון השנים שלהם. ועיין בספר עתים לבניה (פתיחה למאמר כ דף רי:) ובטעמי המנהגים (עניני שמחת תורה אות תתכו בהערה) הסבר הענין. וכבר תיקנו כרפוסים האחרונים וכתבו זמן השאלה לפי החשבון החדש. אלא שמתחלת המאה התשע עשרה למספרם נשתנה שוב זמן השאלה לפי חשבונם, והוא בלילה שאחר ארבעה כרצמבר אם חדש פברואר שאחריו יהיה בן כ"ח יום. ואם יהיה פברואר שאחריו בן כ"ט יום זמן השאלה בלילה שאחר חמשה כרצמבר. וכן יהיה עד שנת אלפיים ומאה למספרם שאז יתקדם שוב ביום אחד: [ג] לא נמצא לפנינו. עיין קרבן נתנאל פ"ק דתענית ס"י ד אות ב: [ד] תיבת "אחת" ליתא ברפ"ר, ובהשבוות הרא"ש איתא: